

13
I JESU NAMN!
HISTORISK och OECONOMISK
BESKRIFNING
ÖFVER
CAJANABORGS-
LAN,

MED
WEDERBÖRANDES TILSTÄDIELSE,
UNDER
OECONOMIÆ PROFESSORENS och KONGL. SV.
WETTENSK. ACADEMIENS LEDAMOTS
HERR PEHR KALMS
INSEENDE,
FÖR MAGISTER KRANTSSENS ÄRHÅLLANDE,
TIL ALMÄNT OMPRÖFWANDE FRAMGIF-
WEN I ÅBO ACADEM. ÖFRE SAL,
DEN 13. JUNII 1754.

AF
ERIC CASTRÉN,
ÖSTERBOTNINGE.

ÅBO Tryckt, hos Directeuren och Kongl. Boktr. i Stor,
Förstendömet Finland, JACOB MERCKELL.

Permanus Australis 5.

Probstén och Kyrckioherden öfver Församlingarne i Sot-
kamo, och det dertill lydande Contract,
Högärevördige och Höglärde,

Herr LARS HENRIC BACKMAN,

Rectoren vid Trivial Scholan i Uhleå,

Wälärevördige och Höglärde

Herr Mag. JACOB SALMEN.

Notarien vid Dom Capitlet i Åbo,

Ädle och Höglärde

Herr Mag. ABRAHAM FROSTERUS.

Kyrckioherden wid Församlingen i Cajana,

Wälärevördige och Höglärde

Herr Mag. JOHAN FROSTERUS.

Vice Pastoren wid Församlingen i Paldamo,

Wälärevördige och Höglärde,

Herr SIMON APPELGREN,

Min Gunstige Cousin.

Samtelige mine Synnerlige Gynnare.

Till vederståelse af min erkänsla för ertedd gunst,
upoffres Eder, Mine Gynnare, detta Academiska
arbete, med tildönskan af all jordisk och himmelsk Lyck-
salighet.

Mine Gynnares

Edminike tjänare,

ERIC CASTREN.

FÖRETAL.

I Bland de hinder, som härintil legat wår Hushållning i wägen, kan billigt räknas okunnoghet och mörcker, hwaruti wi lefwat i ansende til wårt Fäderneslands läge, des naturliga lynne och beskaffenhet. Ty så länge man icke har sig noga bekant en orts tilstånd och des naturliga skick och förmåner; så kunna ei heller medel påtänckas, som äro sjenlige, och lämpa sig til des vidare upodling och hushållningens förbättrande. Naturen har icke heller jämt tilde-
lat alla orter sina häfwor, utan det ena landskapet mer, det andra åter mindre fördelar, och det ena godt förråd på det, som et annat åter saknar: fordras altså olika hielpredor och medel til at underhielpa naturen, som icke altid sielfmant frambringar sina alster. Ibland de förnämsta medel til et lands ophielpande äro snille och konst, hwilka i ansende til landets olika tilstånd på olika sätt förhålla sig til des uprättande, och på hwilka grundfästen wår hushållning ganska mycket beror. Om desse hielpemedel skola bidra til hwar och en orts sär-
skilde hushållnings upkomst, så är owederfäjeligit, at en noga kundskap om ortens egenteliga natur och egenskaper m. m. bör förutgå, och dertil bana vägen. Men erfarenhe-

ten har beklageligen lämnat oss tydeliga wedermälen af det mörcker, hwaruti wi nästan här intil famlat; så at wi säga, eller aldeles inter, wärdat wårt Fäderneslands tilstånd, ehuru saken oss ganska nära angår.

Wi kunna dock med säkerhet spå wåre tider et blidare utseende, då et landet så nyttigt wärf med större eftertryck börjat angripas, sedan man blifwit öfvertygad om nödwändigheten och nyttan af wårt Fäderneslands rätta kännande. Högstanfedde samhällen, wittre och i hushållnings konsten i karpsynte män, som Fäderneslandets wälfärds befrämjande haft til ögnamåle, hafwa ock för detta förestält nödwändigheten af Fäderneslandets kännning, och wist huru mycket den allmänna wälfärden deruppå beror, samt at hushållningen ei kan bringas under allmänne och oryggelige regler förr, än man på det nogaste gjort sig underrättad om hwar och en orts tilstånd och beskaffenhet m. m.

Af kärlek för min födelse ort, har ock jag, då jag är sinnad at utgifwa mit andra Academiska lärospån, fram för andre ämnen utwalt detta närwarande om CAJANA-BORGS-LÄN, och i synnerhet om dess hushållning; på det jag helst til någon del måtte lägga det allmänna under ögonen detta Landets lynne och beskaffenhet, samt inwånarenas näringar, och underhielpa den brist af underrättelse härutinnan, som hos måsta delen af mina Landsmän alt härtils haft inrymme. Et så afslagit, eller ytterst wid Swea gränstor belagit land, har icke heller annars kunnat, än undgå sina Landsmäns åtancka; erfarenheten intygar jämwäl, det denne ort warit så aldeles i mörcker inweswad, at den knappast mer än til namnet warit dem flästom kunnig.

Jag widgår gierna, at uti denne Beskrifning saknas mycket, som jag dels för tidens korthet, som ei tillätit mig, at så noga nagelfara alt, som sig bort, och jag welat, dels ock för widlyfthetens undgående, som mina omständigheter mig pålägga,

lägga, nödgats utelämnas: Men här af torde likwäl wåre hushållare gifwas tilfälle, at sätta sin estertancka på denne orts hushållning och dess förbättrande.

Emedan alla Läsare icke kunna wara af enahanda tycke och smak, så är det ock säfångt af mig at wänta, det detta Arbete blefwe blott enahanda omdömme underkastat. Dock smickrar jag mig med det fögnelamma hopp, at alla de, som allmänhetens wälfrefnad hafwa til systemål, si lära med widrigt öga anse desse få blader.

§. I.

Efter som det hålles för en dags sanning af alla, som skrifwit och talt om språk, samt deras lynne och beskaffenhet i första tiden, at de med tiden äro wordne ordrikare; men gåt med dem, som med all annor mensklig kundskap, i början helt smått och fattigt til; så at med et enda ord fast många i handel och wandel förekommande ting blifwit betecknade: Så förmodar jag mig wid beskrifningen af Cajane Land någorlunda stå at ursächta, om jag ei annars, än igenom biwägar har kunnat finna igen rättä stamordet til det namnet; hälft så många *notioner* äro, som under tiden hålles för *simplicia*, från hwilka alla, ordet som frägas om, wid första påfendet tycks skola kunna leda sin härkomst.

Jag wet at *etyma* äro af åtskillige så oliket opdickade, at de äro mera löglige, än tienlige, at sätta saken i bättre lius och ansende; hwaraf mången tagit sig före, at anse *studium etymologicum* såsom en del af den så kallade *otiosa critica*. Men som ingen kan, utan med nöje, ställa sig en sak för ögonen, der *etymologien* och *historien* räcka hwarannan handen; hälft det är troligt, at de första *nomenclatores* icke slumpewis, utan skäligen och med moget betänckande gifwit hwar och en sak, hwart och et ting, sit egenteliga märke:

Så är til förmodandes, hwad Cajana namnet widkommer, at när man til dess *origine* har at beropa sig uppå nuwande ordets betydning, och finner grund dertil i sielfwa historien; lærer man ock kunna göra sig försäkrad om den fanningen, som låter så otwungit leda sig af den samma öfwerensstämmelsen.

§. 2.

CAJANA af *Cainus* betyder i moderspråket *virginitatis servata constantiam*, och wil hafwa inwånarena erhintrade om sina förfäders fria, men dygdiga umgängelse, den desse velat wåra tider til eftersyn lå oförmärckt förhålla. Af *Cainus* nämnes *Cainu* en Österbotninge, som Biskopen Doctor JUSLENIUS samma ord i sin ordabok uttryder. Hela Österbotn har ock fordom blifwit kalladt Cajanaland; hwarföre äfwen Konung CARL den IX. i sin Konglige titel låtit kalla sig the Cajaners Konung.

Men om *Cainus* och *Cainu* äro just de första *simplicia*, hwadan Cajana fått sit namn, är en sak, som gifwer anledning til nogare eftertancka. At Finskan och Giötskan äro af en stam i början utsläktade, det lämna oss många ord, hälst *publique* ställen och orters enahanda namn än i dag, mycken anledning at tro, om ei aldeles öfwertyga oss derom. At *Tirckar* och *Asiamen*, hwilka af wåre äldsta tidens handlings skrifware blifwa tillika ock *Vaner* nämde, warit de samma, som wår nordiska werld först *peuplerat*, samt at de samme, som satt sig ned på andra sidan om *botniska* hafswiken, blifwit nämde *Vandaler*, och de som til Öster slagit ned sina bopålar, kallat sig *Vänder*; jämwäl at den ena, så wäl som andra släkten, af Scytho-Celtiska stamordet *Van* eller *Ken*, det är watn, samfält fått sit namn, der äro fast flera wittnen til både i Sverige och Venland, både i Ryssland och Norige, än ämnet gier här tilstånd at utförli-

förligare bekräfta (a). Dock som de Amazoniska kwennor (b) hålles allmänt före wara af Vandalis et Venedis, det är, Göther och Sarmader, utsläktade, och det icke allenast är witterligt om dem, at de i Norden wistats, utan ock derjämte haft sit tilhåld wid Qwena wesi (se Rudbecks Atlantica, samt de dertil hörige Norlands Geogr. taflor) just i den neigden, som nu heter Cajaneland, och i fordom tima hetat *Kwenland*, *Konugardia*, *Amazonia*, seu *Terra faminarum*; (c) så kan ock den meningen på wist sätt tolas, at som Cajana fått sit namn af Gudinnan Fregs så frodige och frie Vestaler, som manhaftige Sköldmöer; Så står ock både Kåna, Kwen och Cajan af order *Kan* eller *Ven* så mycket lättare at leda, som flera ord gifwes i det ena, så wäl som det andra språket, hwarest åtskillige bokstäfwer, men hälft C. och K. efter Nordlänningarnes sätt at tala, blifwa *literis radicalibus praefigende*, och dem til wärn och wärjo lika som förut planterade (d).

(a) Se de tvänne disput. som under vår Vidisfragdade Antiquarit, Professorens vid denne Kongl. Academiën, samt Bibliothecariens, Högadte Herr A. SCARINS insende her af trycket utkomne ero de Gentis Vanorum prisceis in Vestrogothia sedibus part. I pag. 24. seqv.

(b) At Amazoniska qvinnorna ero til sin bård Gætske Sköldmöer, komma både de in- och utländske basdatecknare mast alla öfverens om, som om Alfilds, Hervors, Blendas, Thorborgs och andre det Rönets märkeliga hieftbragder weta berättat; (se Hans Excell. Riks-Rådet och Acad. Cancellereus Baron PALMSTIERNAS disp. de Vera animi virtute heroica) Dock wet man ei, om de taga saken på sin rätta fot, som tro Amazonierne i sin tid basfa varit en enskilt rådande

vådande nation afver vissa lender och barskaper. Men ti skulle synas troligare, at som Påviska riket med de dertill hørige andeliga gillen och hermaesterskapen icke alla på en ort liggande eller vådande ero; afven ock desse hedniske ordens systrarne foga någorstades hela Land och Riken regerat, eburu de varit sins emellan til vissa reglor förbundne, ibland hvilka var den farnemste, at de sit kvinliga Køn med et manligit bierta iklada måtte, samt sin naturliga friset emot andra Kønets afvervalde manligen skulle förfachta. Denne meningen tyckes vara så mycket sannolikare, som ibland Tatarerne under samma Amæfuns namnet gifves quinnor, som intil våra tider ero behållna vid husbonda valdet hvar i sin familie. Manner stadjes och tistadjes flera i huset, hvilka dock alla stå under Matmodrens macht och lydna i hvad som til slechtets och familiens conservation erforderligt vara kan. Och ner den regerande Kven Mader eller husbondan dör undan, stiger äldsta dotren til vardskapet, hvarvid det andra kønets närmaste blodsförvantter bestås ingen annan rätt, enden deras fader i huset förut varit underkastade. jemsför Aët. Liter. Sveth. anni 1728. p. 400. I Biscaya uti Spanien går nästan afven så til, undantagandes, at bland de der i trachten boende quinnor ingen gifter, hvarcken af män eller quinnor ledem warder, se Hybners Stats Lexicon under det ordet Räntery.

(c) se Adam. Bremensis hist. eccl. regnn. Septentr. edit. Fabricii pag. 37. och pag. 58. 61. På samtelige de anförda ställen kallas vår Lands ort nu terra fœminarum, åter på de andra tvänne ställen patria Amazonum. Färjjenandes denne andeliga man, och hafdatecknare så mycket mera

mera vitsord, som han lefvat just den tiden, då det bende, som han vet förtälja.

(d) At man har i Norden, som annorstädes i senare tider, in verbis derivatis, med en eller flera bokstaver under tiden förtecknat sielfva stamordet per prosthesin, figuram illam grammaticam, derpå kunde oändeligen många bevis förbringas. Til exempel kan vara nog, at Svan cygnus säjes af Van, efter det den foglen halst vists och hamtar sin föda ur vattnet. Utaf Veden, silva säjes Svedja, exure. Holmgård kalla Ryssarne Cholmgård; Alagard, Chasgard, och Hunnerne, nostros olim conterraneos nomina de Chunnos. Så nämnes hos dem ock den ännu Dvina, som løper in i hvita hafvet, hvilken i Gæthiska sagorne nämnes af Van eller Ven, Vina ännu.

§. 3.

DEn meningen, som jag om Qwenland i 2. §. andragit, stadfästas icke allenast MESSENIUS, Svecanæ historiæ Parens, uti sin dedication til 15. Tom. af sin Hist. den han säger sig författat in castro Qwenlandie Cajanaburgensi, utan påstår jämväl vår tids wärdaste Polyhistor, Herr Biskopen RHYZELIUS uti sin *Suebia munita* pag. 35. at Cajaneland har varit den rätta och sanskylliga Amazonia, Konu och Qwenland, der de gamla Göther, när de gjort sin här-färd Öster ut åt Asien, lämnat sina qvinnor, hwilka sig emot wäldfriare der en längan tid förswarat. Til yttermera bewis andrager mehr bemänte Herr Biskopen et här ofwänföre citerat ställe af *Adamo Bremensi*, at Kong EDMUND, en son af Kong OLOF Skautkonung, skickat sin son med en wäldig här til at intaga *regionem saminarum*, men han blef der med hela hären förgjord af de der boende, som hade honom til men och förfång watnen förgiftat.

§. 4.

§. 4.

U Tom det, som redan är anført, är ock onekeligt, at, som hela Österbotn i äldsta tiderne varit af Lappar bebodd, så hafwa äfwen denne orts äldsta inbyggare twifwels utan varit Lappar. Det kan med säkerhet dömmas af deras efterlämnade bya-och Trälke namn, som i synnerhet: Katterma, Mikittä, Luajerfwi, Lappajerfwi m. m. Denne mening får äfwen styrcka deraf, at inbyggarna ännu uti deras öfliga näringsfätt, såsom jagt och diurfänge, ganska mycket likna Lapparna; det bylag, som gräntsar til Kufamo Lappmarck, har haft ifrån urminnes tider, och äfwen nu för tiden underhåller tama Renar, hwilka af inwånarna derstädes på lika sätt, som af Lapparna, nyttjas wid körflor, hwarom bätte fram vidare skall handlas. Men om, och hwarföre Lapparne lämnat denne ort, och, som förmenes, flyttat sig til Kufamo, derom har man ingen tillförlätelig kundskap.

At det sedermera här planterade folcket härstammar ifrån Sawolax och Carelen, det bestyrcka deras medförde slächte-och tilnamn, deras dialect, Klädedrägt och Carelska runor, m. m. Wäre minneskrifter intyga jämwäl, det Glorwürdigst i äminnelse Konung GUSTAV den Ista påbudit, det denne ort med nybyggare ifrån Carelen och Sawolax samt Siökanten skulle förses, hwilket Påbud äfwen af Konung CARL den IX. blef förnyat, och landet med flere inbyggare ifrån Carelen och Sawolax förökt.

Eljest har gemene man här i orten öfwer alt en gammal saga om det så kallade *Metelin vaki*, eller et Röfwarepartie, som fordom i skogar och ödesmarcker härstädes skal tilhållit. På flera ställen i orten skola än finnas stora gropar eller Kulor i jorden, som utwisa, hwarest desse röfware haft sina boningar och sig undangiömt; dessemellan hafwa de plundrat och mördat hwem de öfwerkommit. Men man får ingen den ringaste efterrättelse af inbyggarna i orten,

ten, hwad slags folck de varit, och hwad tid, huru länge m. m. de på detta fatter fortfarit och sig undandölgt. Dock lära de icke varit någre efterlämningar af Lappar, icke heller Ryffar, utan närmare (hwilket ock sielfwa ordet *Metelin Waki* tyckes gifwa tillkänna) af de uprorsmakare, hwilka i Finland upfat sig emot Konung CARL den IX, då Han förjagade Konung SIGISMUND. Mig har ock blifwit berättat, at ifrån Muhos Kyrckan åt söder wid gräntsen emellan Uhleå-och Limmingo Sockn än skola synas lämningar qwar efter en af gränten murad wall, som liknat en borg-gård, hwarest dessa *Metelin Waki* åfwen skola hafst sit tilhåld. Högden eller kullan, hwarest Borgen städt, kallas af inbyggarena *Metelin Waara*. I Sockamo Sockn finnes ock en backa, som efter dem kallas *Metelin Maki*, hwarest de föregifwes i många år hafva sig undanstuckit. Omfider har dock Allmogen gaddat sig tilhopa, och upfökt deras kulor och nästen, samt dem aldeles utrotat.

§. 3.

C*Ajanaborgs Len* är belägit uti norra delen af Österbotn, och begriper under sig *Cajana* Stad, jemte *Paldamo* och *Sockamo* Socknar. Härunder hörer et ganska widsträckt land, som dock til en stor del är obebodt och oupoladt. Naturen har med en Landtrygg, på Finska *maanselke*, omgifwit landet til Öster, Söder, och Sydwäst, och derigenom i Öster afskildt det ifrån Ryssland, i Syd-Syd-Öst ifrån Carelen, och i Söder och Syd-Wäst ifrån Sawolax, eller Cuopio och Idenfalmi Socknar. Ifrån denne Landtrygg leda åtskilliga bäckar och strömmar sit ursprung, som dels inflyta uti Cajana Län och Uhleå träsk, samt derifrån vidare til Botniska hafwet, dels ock i Öster i Ryssland, och åt Ryska Staden Kemi, eller hwita hafwet, i Syd Syd-Öst i Pielisjärwi, och i Söder-och Sydwäst i Idenfalmi träsket. Rå-

och gränfeskilnaden emellan detta Län och benämde grannar stödjer sig ock gemenligen på watuloppet, i synnerhet med Ryssland; hälft Ryssarne för detta med flit afskaffat och undanrögt merendels alla gamla råmärcken, under det de den ena skogstrachten efter den andra inkrächta sökt.

Detta länet innefattar uti sig många dels högre och nog långsträccte, dels ock lägre berg och backar, sandåsar, höjder och kullor. Dock är landet merendels slätt och jämt, och finnes jämwäl på de högsta kullorne sådan marck, som til åker kan uptagas och beredas. De här och der i landet befintelige stenbackar och stenrösen kunde ock til åkerjord upbrytas och förädlas. Här förekomma ock på flera ställen torra sandhedar, (dock med godt förråd på timmer och stockar,) och lågt liggande stacka och widsträccta, til en del tämmeligen sancka, måsar och kiärr, hwilka om de uptogos och upröjdades, som wederborde, likwäl förde stor nytta med sig. Nästan hälften af landets rymd utgiöra de här befintelige wida träsk, som falla in uti Uhleå åen, så ock de oräckneliga många insjöar utan något ut-och-inlopp.

§. 6.

L Andet Ligger under en fund och hälfsosam luft. Det skönies nogsammt derutaf, at här finnes åtskillige gamle män af 70. å 80. års ålder, förutan twänne bönder i Paldamo Sockn, af hwilcka den ena redan skal hunnit til 113. och den andra til 99. års ålder. Desse äro ännu tämmeligen kryge och rörlige. Den senare har i lifwet af sina barn och barn-barns-barn 90. personer; hans hustru afled först för 8. år tillbaka, som skal warit 80. och någre år gammal. Deras diat kan ei synnerligen skiljas ifrån andras, utom det de altid warit någorlunda förmögne, och äfwen under miswäxt åren ägt någon såd til lifsuppehälle; så at de icke warit twungne at blott lefwa af barke-

barckebröd. Derjemte äro de, som nästan allt folck här i orten, store älskare af mjölk, hwaraf härslädes om sommaren besparas en god del til wintern; så at de mer behålle hemmanen fällan äro utan surmjölk.

Utaf kall feber wet man få godt som intet härslädes; men deremot är hitfig feber, jemte håll och flyng mycket gängse och tid efter annan hädanrycker mycket folck.

Et kraftigt wedermäle af ortens funda climat är ock folckets årliga och ansefliga tilsagande, som ställes i solklar dag, då äldre tider jämföres med de nyare. Under de obefkrifweligen hårda miswäxt åren 1695. 1696. och 1697. har denne ort igenom hungers nöd, hwaraf denne delen af Österbotn erfarit de örmaste känningar, blifwit mycket utblottad på Inwånare. Sedermera, i synnerhet 1716. och 1717. har Ryssen mördat och härifrån bortfördt mycket folck; så at enligen följande utdrag af Mantals Längderne, har i desse Socknar 1725. allenast befunnits 1243. personer, hwilka dock genom Guds wälsignelse under 28. års tid förökt sig til 2833. personer, som utdraget af sidstledne eller 1753. års Mantals Längder utwisar, utom den ansefliga myckenhet af ungdom, som tid efter annan, och i synnerhet under sidsta miswäxt åren 1731. 1737. 1739. 1740. 1741. och 1742. begifwit sig härifrån til fiökanten, och de ifrån Mantals Längderne utlämnade både gamle och unge.

Utdrag af 1725. års Mantals Längder.

	Husb. och Matm.	Söner Mågar Dräng.	Döttrar och Pigor.	Torpare.	Inhy- ses.	Lös- drifva- re.	Summa Periö- ner.
<i>Paldamo</i>	561	111	113	13	—	2	800
<i>Sotkamo</i>	307	74	41	19	—	2	443
Summa	868	185	154	32	—	4	1243

Utdrag af 1753 års Mantals Längder

Allmogén.									
Ständs Personer och Inhyfes.									
Husb. och Huft. som stå för hemman	Sonde och Söldat. Mägar	Sønner och rar och Sønner	Döt. rar och Sønner	Bolags män och Dräng. Bakt. Kartlar	Dräng. och Bakt. och Pigor.	Summa Perdo- ner.	Hus- böad. och Mar- mör- rar.	Sønner Mägar och Döttrar	Drän- gar och Pigor.
Påskamo	384	402	443	377	92	90	1788	36	19
Solkamo	214	210	195	170	51	57	897	32	11
Summa	598	612	638	547	143	147	2685	68	30
									50
									148

Folkets årliga tiltagande kan i synnerhet afkrägas af följande förteckningar öfwer födda och döda, som utvisa at de föddas antal öfvergår de dödas.

Föteck-

Förteckning på födda och döda i Paldamo Sockn.

Årtal	Födde		Döde		Summa	
	Man-kön.	Quin-kön.	Man-kön.	Quin-kön.	Födde	Döde.
1749	97	101	72	86	198	158
1750	106	109	26	27	215	53
1751	115	83	37	40	198	77
1752	96	118	24	23	214	47
1753	108	107	30	19	215	49
	522	518	189	195	1040	384

Förteckning på födda och döda i Sotkamo Sockn.

Årtal	Födda		Döda		Summa	
	Man-kön.	Quin-kön.	Man-kön.	Quin-kön.	Födde	Döde.
1750	45	55	14	27	100	41
1751	61	51	30	20	112	50
1752	54	61	10	21	115	31
	160	167	54	68	327	122

Ehuru folckförökelsen på en så kårt tid warir anfenlig, så måste man dock ännu klaga öfwer brist på nödigt folck. Uti denna widt belägna ort kunde til det minsta dubbelt antal af folck emot det som här nu för tiden är, med Landets närmare uprödning i början fyffelsättas; och alt der- efter som de wore i stånd til at uptaga och uparbete de allestädes här befintelige måsar och kiärr, och annars förbättra ängarne, så wore här ymnigt tilfälle at uptaga åker; då et långt större antal af folck här wäl kunde nära sig.

§. 7.

Allogen uti detta Län är til mästa delen arbetsam och idog uti des slyssor. Den stämmer öfwerens med Sawolax bonden och Carelaren icke allenast uti des mästa närings sätt, utan ock ganska nära uti det Finska språkets dialect och uttalande, såsom ock uti kläde dräkten, undantagandes det Cajana bonden brukar halsduk, men de andre intet. Bönderne härstädes bibehålla ock, äfwen som Carelare, barn efter barn sina wanliga slägte-eller titnamn. Uti andre feder afgå de dock ifrån Sawolax och Carelske bönderna, och likna mera andre Österbotningar. Uti sine hus äro de snygge och renlige; i mat och kläder måttelige. Dessutan äro de menlöse, kärliche, upricktige och höflige emot hwarannan inbördes, emot främmande wälwiljoge och gode Gäst-gifware. De hafwa ock altid hyft en synnerlig trohet och wördnad emot Öfwerheten, och mycken kärlek emot sina Siälsförfjare.

Til växten äro de medelmättige, (•) men derjämte af god styrcka, ock synnerligen lätta och wiga, som nogsam kan märckas af deras mycket behändiga löpande på skidor.

Under ofredstiderne, då de af sine bångstyryge grannar blifwit oroad, har i synnerhet gränse almogen å daga lagt åtskillige prof af mandom och stridbarhet, medelst det den fordom flera resor ryckt öfwer gränsen til Ryskland. Til bewis härtil kan anföras det märckeliga infall, som 90. bönder år 1589. giordt til Ryskland, då de om natten emot Petri dag med stormande hand intagit Staden *Candalachi* eller *Kuola*. Detta har så högt behagat Konung JOHAN den III, at Han skrifwit efter deras anförare *Veisainen*, som warit en starck och hurtig karl; på det Han skulle så se honom, och hedra honom på något sätt. Och sedan han året derpå blifwit slagen i Ryskland, har Högstbemelte Hans Kongl. Maj:it skickat Ånckan föräring, samt benådat henne med frihet på hennes

hennes hemman. Efter *Vesainen* har desse Finnars Anförare varit en modig och tapper man *Clemens Erichson*, ifrån detta Län, hwilken ock af Konung CARL den IX. blifwit efterskrefwen, och til belöning för des oförtrutna trohet och mandom med äreskäncker begäfwad. Efter hans underdånigsta anhållande har ock Hans Kongl Maj:t wid samma tilfalle samtyckt til *Cajanaborgs fundation* (b). År 1656. hafwa ock desse Cajana-boer på tre ställen slagit et antal af 1100:de Ryssar, och eröfrat 2:ne fahnor, som år 1659. blifwit skickade til Götheborg, och på Riksdagen derstädes för Glorwördigst i åminnelse Konung CARL GUSTAV presenterade (c). I äldre tider hafwa icke heller qwinfolcken härstädes låtit skrämma sig af fiendens grymhet, at tillika med mans-personerne, draga i härnad, hwarom hos gemene man åtskillige berättelser ännu gå i swang.

Af rufnad höres här på orten ganska sällan; deras bodor och wisthus, i synnerhet up i landet, äro merendels utan något lås. Ei heller kan man säga, at de äro til andra laster särdeles begifne.

En del af Almogen är mycket fallen för Runors diktande och sångande, som man här med flera sådane qwicka, och otroligen sötliga, samt sinrika runor, hwilka de wid wissa tilfällen qwäda, kunde bestyrcka; så framt inter desse b'aden til något annat wore ämnade. Uti Hedendomen hafwa ock åtskillige widskeppelser och synnerlige plägseder irritat sig hos folcket, af hwilka någre öfwerleswor ännu finnas här och där i landet; hwarom uti afhandlingen främdeles widare skal förmålas.

(a) För detta Probstén i Paldamo JOHAN CAJANUS berättar wel uti dess ännu i manuscript befintelige beskrifning öfwer detta Län, at herfordom funnits stort och groft folk, som han hållit före hafwa varit af den store Jätten

Jetten Calevat efterkommande, men intygar dock derjemte, at deras barn och barn barn ei hunnit til sådan storlek. I nyligare tider wet man icke heller at orten frambrakt någre synnerligen store, förutan den ofanteligen store Daniel Cajanus, som för några år sedan aflidit i Holland; Hans skal varit 3. alnar och 3. ¹/₂ kvarter lång. Denne Cajani Færelldrar, hafva allenast varit af medelmättig storlek, icke heller bar i dess slegt funnits någon besynnerligen stor. Hvad dess upfostran angår, så bar den icke varit på något sätt synnerlig eller ifrån andras skiljagktig.

(b) Jämför benämde Probstens CAJANI manuscript.

(c) Herom förmedles uti færrberårde Probst. J. CAJANI visitations act, af år 1701. festo Mariæ annunciationis, som finnes i Åbo Dom Capittlets Archivo, hvaraf, så vel som af de andre i nämde Archivo besintelige handlingar, hvilka uti detta arbete kunnat tjena mig til någon uplysning, Consistorii Notarien Herr Magister ABR. FROSTERUS gunstigt lemnat mig del.

§. 8.

INnan jag skrider vidare, til at kortel. igenom löpa hwarje del uti mitt föresatta ämne, wil jag här allenast med någre ord inrycka desse Socknars Privilegier, hwilcka dem samfält äro förunte. Tilförene har detta Län varit under utskrifning, då icke allenast uti krigs-utan ock i freds tider knecktar härifrån blifwit utskrefne och utförde. Dock är Länet igenom det af Almogen år 1681. uprättade contract, som sedermera 1683. och 1686. af Hans Kongl. Maj:it allernådigt blifwit stadfäst, ifrån sådan utskrifning befriat; hwaremot det förbundit sig til följande 8. punfter: 1:o At af hwart hemman eller rök, utom ordinarie och extra ordinarie räntorne, ärligen erlägga til kronan 2. Daler Silfwermynt

mynt och $\frac{1}{2}$ Lispund torra gäddor. 2. Stadigt hålla Cajana Fästning wid macht, och til dess *defension* bygga och *reparera* hwad der kan behöfwas. m. m. 3. At i ofredliga tider uteswerera 150. Man til Fästningens besättning, så länge kriget påstår, och at den öfrige Almogen manligen förwarar gränsen, 4. Om öfwer 3. karlar finnas i en gård, så skola de uptaga ödeshemman, antingen här eller wid Siökanten, m. m. 5. Inga öfwerlöpare ifrån andre orter emottaga, hysa eller herbergera. 6. At förbättra och wid macht hålla almånnas Landswägen emellan Säresniemi och Uhleå Sochn. 7. Upbygga 2:ne Farkostar eller Lodjor, den ena af 100. tunnors drägt, den andre något mindre, med hwilka stycken, proviant: m. m. ifrån Säresniemi til Cajana kunna öfwerföras, och dem med deras redskap och tilbehör ständigt wid macht hålla. 8. At, såsom af ålder warit wanligt, af hwar rök uteswerera $\frac{1}{2}$ samn torr wed til Slotet, eller i brist deraf 16. öre Kopparmt.

Detta Fögderiet är ock af ålder befriat för hela Landtågs gården, både i afrads Säd och annat, och betalar allenast enligt 1:sta *punkten* i *Contractet*, *ordinarie* och *Extraordinarie* räntorne jämte knechre lösen m. m.

De uti 3:die *punkten* omrörde 150. man, hwilka Länet blifwit förpliktadt at uteswerera til Fästningens besättning i Krigs tider, underhålles ännu jämwal uti fredliga tider. Efter wanligheten roterar Almogen sig sielf til bemålte Manfisks utrustande och hållande, i *proportion*, efter det hemmanen äro i bättre eller sämre tilstånd. Roteringen förnyas dock åtminstone hwart 10:de år, och lämpas då efter hemmanens besättelige beskaffenhet.

Til Officerarens eller Capitainens aflöning, som commenderar och exercerar de 150. Man Soldater, utgör Almogen af hwart hemman $\frac{1}{2}$ dels tunna spanmål.

Almogen, som, til följe af 3:die *punkten* i *Contractet*,
C är

är förbunden at uti Krigstider förswara gräntsen, har i äldre tider 2. gånger årligen blifwit *exercerad* af sin egen och färskilste Capitain, (a) intil des Capitainen wid Compagniet *Hausen* under förra ofredstiden med Höga wederbörandes tillstånd åtagit sig at allena exercera både Almogen och Soldaterna. Likaledes har ock med denne exercering af sidst afledne Capitain WASSMAN blifwit fortfarit in til 1733, då framledne Herr Baron och Landshöfdingen BROOR RÅLAMB en sådan Almogens exercering til vidare förbudt, oacktat Almogen altid den samma sielf åstundat och påyrkat. Dock wore det denne widsträckt gräntse ort och norra delen af Österbotn icke til ringa säkerhet, om de enligt Mantals Längderne här befintelige ungefär 300. ynglingar, utom husbönderne, skulle i tid i stånd sättas, at i all händelse kunna tiena til ortens förswar. Derigenom kunde äfwen undvikas, at i ofredstider hirsöra och på denne aflägsne ort med stor bekostnad underhålla någon främmande och ständig milice, hwilken likwäl intet wore i stånd at göra synnerlig tjenst uti den här fallande ymniga snön; hälft den icke wore upöswad at löpa på skidor, och skulle åtminstone sakna den behändighet och färdighet på skidor, som dock ortens barn almänt innehafwa. Utom dess kunde ock bondesönerne och drängarne til större delen, så snart bullret öfwer gått, utan vidare bekostnad träda til deras hemmans arbete.

I medlertid är här nu för tiden intet det ringaste annat förswars wärck för ögonen, förutan berörde 150. Soldater med sin enda Officerare; hälft ock Slottet *Cajanaborg*, hwarom snart skal omtalas, är förstördt, som dessutom för sin belägenhet långt ned i landet, icke heller tienar til beträckning för denne ort.

(a) Se förutnämde *Probstens Cajani beskrifning*.

OM CAJANA STAD.

§. 9.

Cajana Stad ligger i Paldamo Sockn 16. mil i Öster i-
från Uhleå, och ungefär 14. mil ifrån Ryska gränsen,
bredewid en brusande ström *Koivu Koski* kallad, som gör
et sabeligit watufall (a) til Uhleå träsk.

Fästningen Cajanaborg har midt uti omrörde ström,
samt något stycke ofwan om det starcka watufallet, uppå en
liten med pålwerck omgifwen holme, blifwit anlagd af Ko-
nung CARL den IX. uppå CLEMENS ERICHSSONS tilstyr-
kande wid år 1607. Sedermera har äldsta Riks-Rådet Ge-
neral Gouverneuren öfwer Finland, samt denne Kongl. A-
cademiens första Cancellor Herr Grefwe *PEHR BRAHE*, åt
hwilken i Drottning *CHRISTINÆ* tid, besittnings rätten
af Cajana Län, under namn af Friherrskap, wart updra-
gen, med bygnaden uppå slottet fortfarit, samt (såsom uti
Suecia munita p. 35. förmåles) *det med starcka murar, torn,*
torfwallar, batterier, redouter och spanska rystare förwarat.
År 1666. har Slottsbyggnaden hunnit til fullbordan.

Utritningen på slottet kan ses uti Kyrckioherden *MAG. MATHEII Disput. de Ostrobotnia*, hwarest äfwen om des förra
tillstånd och *stat förmåles.*

Uti förra ofreden 1716, gjorde Ryssarne sig angelägne
om at blifwa ägare af Fästningen; men Öfwerst-Lieutenanten
MEIRMAN stod fienden tappert emot i flera weckor, in-
til des han måst hela besättnings manskapet hade upofrat
til ortens försvar; då han omsider accorderade sig fritt ut-
tog, samt fästningens skades-löshet, alt til des freden e-
mellaa Höga Öfwerheten å bägge sidor kunde träffas och
erhållas. Men som i fördraget war efter wanligheten in-
syckt, at 7. tunnor krut, som efter öfvergången i krut *Ma-*

gazinet ännu wore behåldne, skulle höra den segrande fienden til, och han emot dagtingandet fann för rådeligit, at använda samma krut til Slottets grundförstöring och ödeläggning: Så har ock händt, at Cajanaborg ur samma sin aska och grus intil närwarande dag aldrig gittat täncka, än mindre arbeta uppå någon sin vidare refning (*b*). Nu mera har Slottet efter hand så förfallit, at här allenast äro twänne rum, som ännu kunna nyttias,

Efter deras berättelse, som ännu leswa, hafwa följande warit Hauptmänner eller Intendenter öfwer Slottet, hwilka tillika föreståt Riks-Drotzen Gref *BRAHES* friherfskap: 1. *ZACHARIAS PAHLBOM* 2. *JACOB TYSK*, 3. Majoren *SAMUEL LONG*. Ibland de äldsta torde man ock så räkna en Capitaine, benämd *ERICH PEDERSON*, om hwilken Landshöfdingen *JOHAN MÅNSSON ULFSPARRE* i bref dat. den 8. Octobr. 1624. til Konung *GUSTAF ADOLPH* förmäler, och finnes infördt i Disp. de Uloa part. I. pag. 28.

Commendanten hafwa warit 1. Majoren *FÖRSSMAN*, 2. Majoren *CHRISTOPHER BILOV*, 3. Majoren *HENRICH GRÅ*, 4. Lieutenanten *N. SKRUF* vice Commandant, 5. Majoren *NILS SILVERBÄGGE*. 6. Ryttmästaren *JOHAN ZATLER*, år 1716. vice Commandant. 7. Öfwerst-Lieutenanten *MEIERMAN*, som haft öfwer Commando samma år, 8. Majoren *HENRICH VIANT*, 9. Majoren *SCHULTZ*, 10. Capitain *DIEDRICH TROLIN* 11. och nuwarande Capitain *CARL FROMHOLT VON KÖHLER* (*c*).

Uppå detta Slott har den namnkunniga Swenska historie Scribenten Prof. *MESSENIUS* i någre års tid warit fängslad.

År 1651. (*d*) har Staden af Riks Drotzen Gref *BRAHE* blifwit funderad. Den har ock med wackra privilegier blifwit försedd, hwilka dock til en stor del äro förkomne. Af de samma, hwilka Staden nu för tiden til godo niuter, och

och den i nyligare tider äro förunt, wil jag här korteligen införa innehållet: Enligt Konung CARL den XI:s Nådiga resolution dat. Kongsöhr den 20. April. 1681. är Staden befriad för all accis, contribution, och bakugns penningar, dock deremot förbunden at betala Tull-och Mantals penningar; och at hwar och en af Borgerskapet årligen utgör 30. dagswercken til Fästningens wid machthållande. Desutom är ock Borgerskapet förpliktat, at uti ofredlige tider tråda in i Fästningen, och förswara den samma, tillika med det manskap, som almogen dertil utgifwer. Hans Kongl. Maj:t har ock i samma nådige bref förunt Staden det $\frac{1}{4}$ Mantals skatte hemman til belittning, som framledne Riks Drotzen Gref *BRAHE* den bewiljadt. I kraft af Hans Kongl. Maj:ts Nådiga resolution dat. Stockholm d. 14. Martii 1685. uppå någre fråge punkter, som Landshöfdingen Herr *DIEDRICH WRANGEL*, i underdånighet ingifwit, är ock Staden förskont för den 33. $\frac{3}{4}$ Dal. Silfmits afgift, hwartil förmedelst 1680. års reduction Ladugårds ägor, som Staden nyttiar til utrymme, blifwit efter Jordeboken taxerade. Til följe af samma Kongl. resolution är ock inwånarena i Cajana i Näder efterlätit Tull frihet på höö och wed. Uppå Magistratens underdåniga ansökning är Staden medelst Kongl. Maj:ts Nådiga rescript til Kongl. Commerce Collegium, af den 23. Januarii 1741. frikallad ifrån Spinhus afgiftens ärläggande. Igenom Nådig skrifwelse af den 6. Dec. 1748. til Högwälborne Herr Landshöfdingen och Riddaren af Kongl. Maj:ts Swårds Orden *GUST. ABR. PIPER*, har Hans Kongl. Maj:t täckts förunna Borgerskapet och dem som i Staden bosatte äro, at utan någon afgifts erläggande få tilwärecka bränwin af en tunna säd, och samma bränwin under marknads tiderna minuter och försälja. Uppå Cajana Stads wid 1746. års Riksdag *införade* underdåniga beswär har Hans Kongl. Maj:t uti dess Nådiga resolution af

af den 6. August 1751. i Näder täckts förordna, at jäm-
wäl mindre åriga prästmän af 26. eller 27. års ålder måge
föreläs och antagas til Kyrckioherdar wid detta ringa Pa-
storat.

Efter den ordning och rang, som på Riksdagarne med
Städer och deras Fullmächtige tages i acht, är denne den
105:te. Den har härtills icke warit i stånd at ensam ut-
skicka sin *deputerade* til Riksdagarne, utan efter wanlighe-
ten utwäljer sig Riksdags fullmächtig tilhopa med någon
annan af de mindre Österbotniska Städer.

Staden är delad i 4. qvarter, hwilka dock icke alla
äro fullbygde. Här äro twänne längs efter Staden löpande
och tre twärgator. Förr sistå ofredstiden blefwo omkring
Staden af besättnings-manskapet spanske ryttare upreste,
hwilka dock til någon del redan förfallit. Här äro ock 2:ne
Tullar, den ena i Östra, och den andra i Wästra ändan
af Staden.

Nu för tiden finnes i denne Stad allenast 49. bebygda
gårdar, förutan någre tomter, som äro under byggnad. Hu-
sen äro alla af träd.

(a) Detta fallet är ungefär 4. famnar høgt, och så
brände, at det aldrig med båtar kunnat igenom faras. Der-
under finnes nejensågon, hvaraf man annorstades i orten ei
sedt något marcke.

(b) Besce Biskopens Doctor RHYZELII Sveth. mu-
nit. pag. 35. leq.

(c) Denne underrättelsen angående Hauptmannerne och
Commendanterne, har Kyrckioherden Herr Magister JOHAN
FROSTERUS gunstigt mig meddelat.

(d) Detta bestyrckes af Probst, JOH. CAJANI bref af den
17. Octobr. 1692. til Biskopen GEZELIUS den yngre.

§. 10.

STraxt efter Stadens anläggning, blef och här år 1652. en Kyrckia upbygd, som af Riks Drotzen Gref *BRAHE* med en wacker Kyrckio-Skrud blifwit försedd. År 1712. blef dock denne Kyrcka af et ströfwande Ryskt partie så til dets skrud, som annan egendom så aldeles sköfadt och plundrad, at här allenast qwarblifwit i Kyrckiostocken 22. Dal. Kmt och en gammal ten Kalek (4). Efter Slottets olyckeliga öfvergång, har åter denne Kyrcka fallit Fienden til bytte, samt blifwit aldeles i aska lagd. Sedermera är en wacker Kors-Kyrcka af trä år 1734. i östra ändan af Staden på det förra stället upbygd, hwilken dock i brist af medel härtils ei hunnit til fulkomlig bygnad; dertil synes icke heller framdeles något särdeles hopp. Dock skattar sig Församlingen mångfalt lyckelig, i hänfende til den Kongl. gåfwa, af 1200. Dal. Kmt, som Hennes Högt Saliga Maj: Drottning *ULRICA ELEONORA* Allernådigt tåkt den Kyrcka förära. Med desse penningar äro en wacker förgylt Silfwer Kalek och pateen, samt kostbar Mässhaka upkiöpte, hwilka til ewigt äminne prydas af Högtbemälte Drottning Höga namn. Här äro 2:ne små klockor, af hwilka den större nyligen blef upkiöpt.

Församlingen förestås af Kyrckioherden ensam, som tilika bestrider Slotts-Predikants och Pädagogfyskan. Kyrckioherdar hafwa härstädes varit följande. 1. *THOMAS N.* 2. *JACOB PETRI TEUDSCHOVIVS Uloensis*, år 1648. Slotts Predikant, och 1654. Kyrckioherde. 3. *JOHAN ANTILIUS*, död 1704. 4. *MAG. GABRIEL CAJANUS*, Kyrckioherde 1704. Har år 1712. blifwit af det Ryska partie, som upbränt Kyrckian, illa särad, och kort derpå afidit. 5. Efter freden har *ANDERS HILDEEN* ifrån 1721. föreståt denne Församlingen såsom vice Pastor, intil dets han år 1726. för sina förseelter blifwit afst, 6. *MAG. ISAAC ROTHOVIVS* ifrån 1727. til 1733, då

då han blifwit transporterad til Eura Pastorat i Finland.
 7. LARS HENK. BACKMAN har först warit Collega i Uhleå i 6. års tid, sedan ifrån 1734. Kyrckioherde härstädes til 1746; nu mera Probst och Kyrckioherde i Sorkamo. Den 8 och nuwarande är Mag. JOHAN FROSTERUS.

Ingen ordentelig Rådstuga är härstädes, utan för några år sedan upkiöptes med Stadens allmänna medel til detta ändamål en rätteligen väl bygd gård i wästra ändan af Staden, hwarest nu för tiden det wackrafte rum nyttias til Rådhus. Ifrån första foundation har Staden haft sin egen Magistrat: neml. 1. Borgmästare och 4. Rådmän, af hwilka tednare en hwar sit år förer *Præsidium* i *Accis* Rätten. Notariens fyslla förrättas af Borgmästaren. Magistratens under-betiening är här 1. Cassur, 1. Fiscal, och 1. Stads-tienare. Uti Stadens sigill står Slottet i en brusande ström, och omkring läses desse orden: *Sigillum Civitatis Cajanaborg*: 1727. Följande hafwa warit Borgmästare 1. Häradshöfdingen JOHANNES CURNOVIVS, 2. Häradshöfdingen NICOLAUS PETRELIUS, 3. Capitain CHRISTIAN GISSELKORSS, 4. JOHANNES HOLST, 5. Krono-Befallningsmannen JOHANNES TAMMELANDER, 6. JOHAN JOHANSSON TAMMELANDER, 7. och nuwarande min K. Fader MATTHIAS CASTREEN.

År 1652. har ock här i Staden af bägge desse Cajana Socknar en Scholstuga med 2:ne kamrar blifwit upbygd, (b) hwilken Staden warit förbunden at hålla wid macht; (c) men 1712. har den af Ryssen blifwit upbränd, (d) och sedermera har ingen ordentelig Scholstuga här blifwit in-rättad. Pädagog hafwa här warit: 1. THOMAS HENRICI UHLANDER förordnad til Pädagogus 1654, affatt ifrån Prästa ämbete och lägenhet 1660. 2. ANDREAS SAMUELIS CAJANUS. 3. ANDREAS ANTILIUS. 4. SAMUEL PETRELIUS död 1704. 5. ANDREAS HILDEEN 1707. förordnad til Pädagogus, war derwid til 1714. 6. SIGFRID CARLENIUS blef död
 förr

förr än han tilträdde fyllan. 7. OLAUS JUNNELIUS har derjämte varit Nådårs Predikant härstädes (c). Pedagogus har tillföre haft i lön 30. Daler Silfwermynt, och Paldamo samt Sotkamo Socknars diekne penningar. (f) Nu för tiden niuter Pedagogus, hwilken (såsom redan ofwänföre är förmält) tillika är Kyrckioherde och Slots Predikant, i lön allenast 20. Daler Silfwermynt och hälften af Sotkamo Sockns diekne penningar.

(a) Se Probstens ERIC CAJANI visitations act af den 24. Januarii 1713.

(b) Jämfär det uti näst föregående §. citerade Probst. I. CAJANI bref til Biskop GEZELIUS, af den 17. Octobr. 1692.

(c) Heruppå gifves Landsbæfdingens LORENTS CREUTZ resolution af den 7. Februarii 1708, som jämwäl finnes i Consistorii Archivo härstädes.

(d) Herom kan ses förut citerade Probst. ERIC CAJANI visitations act.

(e) Vid Pedagogernes upräcknande har jag sålgt Adjunkten PEITZII manuscript om Österbotniska Prästerskaps Slägt register, som nu finnes i Consistorii Archivo.

(f) Om den lön Pedagogus har tillföre haft åtniutit, samrader Probst. I. CAJANUS uti det förutnämde bref til Biskop. GEZELIUS.

§. II.

Jag wil allenast med några ord här omröra de hårda öden, hwaraf denne Stad tid efter annan ersarit swåra känningar. Förutan det Staden, såsom ock det omkringliggande landet, hwarom uti 6. §. något är emrört, under de swåra misswäxt åren på folck anseelig mistning haft, så at år 1597. här ei funnits flera, än 10. Inwanare; (a) har den

ock år 1712. af et partie Ryska Kossaker, som ifrån *Kexholm* oförfer infallit, til en stor del jemte Kyrckan, hwarom förut är förmält, blifwit illa plundrad, och Scholan tillika med de bästa huus i Staden upbränd: då ock några Inwånare måst undergå en wäldsamlig död. Kort derefter år 1716. wid Slottets öfvergång blef ock Staden af fienden belägrad och aldeles i aska lagd. Inwånarena, som tagit sin tilflycht til Slottet, at enligen ordres förswara det samma, blefwo efter belägringen twärtemot betingandet dels til fånga tagne och bortförde, dels ock ihjäl slagne. Sedermera har ock denne Staden fått kännas wid de här i landet fått på hwarandre insalne många misswäxt år, som förwälat, at många inwånare nödgats lämna sina gårdar, och flytta sig på landet. År 1742: då Kemi-jemte Cajana Compagniet låg här i Staden, grasserade rödfoten härstädes, och hädan ryckte mycket folck. 1743. under sidste Ryska tiden, då i förstene om wintren några 100. man Kossaker, och sedan emot sommaren lika stort antal af Soldater woro här inqwarterade, utstod Staden afskilliga beswärligheter så i anfende til skiutsfärder, som utskylde m. m.

(A) Detta bekräftes af Kyrckiof. JOH. ANTILII bref til Consistorium i Åbo af den 24, April 1697.

§. 12.

EHuru Staden intil Ryska belägringen warit bebodd af ungefär 100. Inwånare, af hwilka en del warit något förmögne; så har dock år 1725. här besunnits allenast 24. fattige, och merendels ifrån Ryska fångenskapet hemkomne Inwånare. Ifrån sistnämde årtal, här dock folcket förökt sig, såsom följande utdrag af 1753. års Mantals Längd utwisar, utom barn och dem, som för sin ålderdom m. m. ifrån Mantals Längderna äro utslutne.

Utdrag

Utdrag af 1753. års Mantals Längd.

Hus- bön- der.	Matt- möd- rar.	Söner och Mågar	Döttr. och Sön h.	Drän- gar,	Pi- gor.	Suma
49	39	8	13	10	16	135

På det Stadens tiltagande på folck desto bättre måtte
fkönjas, vil jag här anföra en förteckning öfver fød-
da och döda ifrån och med år 1733. til och med 1753.

Årtal	Födde		Döde		Summa	
	Man- køn.	Qvin- køn.	Man- køn.	Qvin- køn.	Födda	Döda.
Ifrån och med 1733						
til och med 1743	52	58	44	37	110	81
1744	5	3	2	2	8	4
1745	2	6	1	4	8	5
1746	2	4	2	5	6	6
1747	4	3	1	4	7	5
1748	4	4		4	8	4
1749	1	4	10	12	5	22
1750	11	3	3	6	14	9
1751	2	11	3	4	13	7
1752	4	5	1	6	9	7
1753	5	9	1	1	14	2
Summa.	92	110	67	85	202	152

S. 13.

NU fordrar ordningen, at man äfwen tiller beskaffen-
heten af Stadens närings fatt. Alt sedan förra ofreds-
tiden har Staden intet kunnat uplifwas til den högd af sin
wälmä-

wälmågo, hwarwid den dock kort för belägringen sig befunnit. Orsaken dertill hafwa warit de bistra öden, som den tidt och ofta erfarit.

De ganska så ifrån fångenskapet hemkomne Inwånare hafwa i långliga tider ingen handel idkat, icke heller något annat närings sätt, för utan det de haft något litet åkerbruk, och at de med arbete hos bönderna förtient sig födan; sedan hafwa somlige förmedelst Krögerie eller Öls och Bränwijns säljande, i synnerhet under Mareknads och stämmings tiderne, börjat något at förkofra sig. I nyligare tider har ock en del af Stadens Inwånare begynt med tiä-rubrännande, hwartil Stadens widsträckta utmarck gifwit dem godt tillfälle. Tiäran förslas sedan längs Uhleå ån, om Sommaren med båtar ner til Uhleå, och försäljes der sammanstädes til 12. å 15. Dal. Rmt tunnan.

I desse åren, då Ryska handeln igenom Höga Öfwerhetens högwise förordnande blifwit inskränckt til Cajana, hafwa någre af Borgerskapet, dels med egna medel, dels ock med andras förlag, ophandlat af Ryska handlande någre 100. Lispund Lin och garn, som de sedan til Torneå, Brahestad och Gamle Carleby nedförslat, och der försålt. Denne Höga Öfwerhetens hälsofamma inrättning med Ryska handeln, är nu för tiden det endaste medel, hwaraf denne näringslöse Stad, med trygghet wänttar sin förkofring. Wore äfwen önskeligit, det inga egennyttiga affichter ei heller framdeles skulie rubba en så gagnelig och wäl grundad inrättning. Allmänheten har ock en mycket kånbar fördel häraf, hälst Lurendrägetier härigenom til en stor del kunna hämmas, hwilka annors på denna gränse ort swåriligen stode at förekommas.

Twänne mareknader hålles här årligen, den första om hösten Larmässlo tiden, som hölts tillföre Johannis tid, men blef igenom Kongl. Cammar Collegii bref til General

Majo-

Majoren och Lands-Höfdingen Herr Baron **LORENTZ CLERCK**, af den 11. Maj 1709. för Uhleå Borgerfkapets och Allmogens större beqwämlighet flyttad til belagde tid. Andre marknaden hålles om wintern Kyndersmässö tiden. Marknaden, i synnerhet om wintern, är här anseelig; den besökes af *Uleå, Brabestadi, Gamle-Carleby, NyCarleby*, och understundom af *Wasa och Christina-Borgerfkap*, som med sig föra Tobak, specerier m. m. så ock af den här i kring liggande Allmogen och i synnerhet af *Carelare och Sawolax boar*, hwilka hitföra allehanda skinwaror, gräwerck, smör och talg, hampa, lin, m. m. En myckenhet af *Ryska handlande*, ifrån *Repola, Pyhaniemi, Wuockiniemi, Ryska Kemi, Sordawalla Kargapol*, och under tiden ifrån *Archangel* insinna sig ock wed marknaderne härstädes med lin, hampa, garn, allehanda lärfter, läder, stoffor, handskar, m. m. så ock med et slags lax och sill, som om wintern hitföres nästan färsk ifrån hwita hafwet (a). Dock hafwa marknaderne för belägringen warit här långt anseeligare, då i synnerhet om wintern handlande ifrån *Wiberg, Åbo*, och de flästa Österbotniska Städer, samt ifrån åtskillige *Ryska orter*, med allehanda waror sig infunnit.

(a) För nästl. år 1753. har *Ryska tullen* bestigit sig til 997. Dal., 26. öre Smt Och *Lands tullen*, sedan betieningen blifwit aflänt, 532. Dal. Smt

§. 14.

Hwad nytta och fördel deraf skulle tilflyta icke all-näst detta *Cajana län*, utan ock i synnerhet *Carelen* och *Sawolax*, om denne Stad kunde ifrån sit stoft uphjel-pas, och til åtnjutande befordras af de förmohet, som na-turen den ännat, kan en och hwar snart sinna. Det är nog samt bekant, huru *Carelaren* och *Sawolaxboen* nu för tiden på en 50. å 60. milars wäg, nödgas om wintern med stort be-
iwar

fwär omkostnad och tids spillan, förlå sina waror til nästa köp Stad, då Stads refan til Cajana wore långt dragligare och kortrare, allenast de der hade affättning på sine waror och finge alla förnödenheter. Inwånarena i detta widtbelägna Län hafwa fullan den förmån, at de kunna med trebördings båtar, som bära 10, 12. å 15. skeppunds wigt, under sommarmanaderna, igenom många häftiga forfar sin tjära och andra waror til Uhleå afföra; men det kan dock icke skie utan landbrukets största wanhäfd, hälft öfwerbyggarena på en sådan Stadresa nödgas använda 2. å 3. weckors tid, och äro twungne, at göra flera sådane resor om sommarn, emedan de ei på en gång igenom desse torra strömmar kunna få fram alla sina waror.

Om altså denna Stad på något sätt skal kunna uprättas det omkring liggande landet til märckelig hielp och stöd, så torde dertil ganska mycket bidraga, om en segel led emellan detta Län och Carelen, samt Sawolax skulle befordras. I brist af en sådan segelled förfälles, (tör hända) allenast ifrån Pielisjärwi Sockn til Ryskland årligen 60. tunnor smör och 300. lispund Gäddor, som eljest skulle falla til Cajana. Huru mycket ifrån andre Carelske Socknar dylika waror til Ryskland oförmärckt kunna föruttras, är häraf lätt at aftaga. Carelen och Sawolax hade ock af denne farled en oskattbar fördel, hwilket deraf endast är at aftaga, at detta länet, såsom uti 4. § är omrört, igenom en landtrygg är affkildt ifrån Carelen, och Sawolax; hwarföre Catelska och Sawolax bönderne, så framt de wilja besöka höstmarcknaden i Cajana, nödgas nu för tiden ifrån den ort, der båtleden slutas, med stort besvär öfwer Landtryggen släpa sina waror til nästa farwatnet på denne sidan, och sedan härstädes med frachtbåtar sig vidare framhielpa: då likwäl sielfwa naturen til en ren farled tycks gifwa en synnerlig anledning. På det
faken

faken måtte blifwa tydeligare, och at deraf må ses, på hwilka ställen en durchfart ifrån Sawolax Lands-Höfdingedomet til detta Län lindrigast kunde öppnas, wil jag här meddela en kort beskrifning öfwer landtryggen; som ikiljer Cajana län ifrån Carelen och Sawolax. Det ifrån Willmanstrand igenom hela Sawolax och Carelen flytande wida Sawoträsk, eller Sion Saimen, med åtskilliga desfs grenar, sträcker sig med desfs högra gren igenom Pielisjärwi til Salmis by i Nurmis Capelgiärd, hwarest möter en liten åa Haapajoki kallad, som leder sitt watten på 2. nya mil up ifrån södra ändan af Maanselän suo eller kärret, hwarest watskiftet är wid gränsen af Sotkamo Sockn. På $\frac{1}{2}$ mihl när södra ändan af Maanselän suo, eller der som Haapajoki tager sin början, har en annan wattuädra, Maanselänjoki kallad, ifrån benämde kärr eller Maanselän suo, och desfs Nordwästra ända sitt utlopp, och löper på 1. milswäg igenom några små träsk in uti Kiandojärwi uti neder Sotkamoby; derifrån sedan en ren båtled går igenom Kiando-och Nuasjärwi på 4. nya mil in under Cajanaborg. Skolandes omräkte Haapajoki, såsom ock Maanselänjoki in til desse tider under påstående wårflod och i wätare Somrar med 1. $\frac{1}{2}$ à 2. laster såd lastade trebördings båtar igenom faras kunnat, men i torrare tider kan swärligen en tom twåbördings båt allestädes framkomma; hwilka åar utom desfs med deruti infalne wrak och flodkar nu mera skola mycket fångde blifwit. Desse strömmar kunde dock utan synnerligt besvär uprännas, ock wore äfwen giörligit, at upgräfwä en canal igenom omrörde kärr; hälft det som redan är anført, ei är öfwer $\frac{1}{2}$ mil långt. Desfs förutan skal ock på detta kärret upwälla en källa, som i synnerhet om wären gifwer ifrån sig watten, så at små rännlar eller wattu ädrar derifrån skola rinna, eller formera den ena gren til Maanselänjoki, och den andra

dra til Haapajoki. Skulle konsten här något understödja naturen, så wore en så högt angelägen sak snart wunnen.

Den wänstra armen eller gren af förenämde wida Sawoträx eller sjön Saimen sträcker sig igenom Cuopio-och Idensalmi Socknar, och ändas wid Wieremänpä, under Wieremänby på 2. $\frac{1}{2}$ mil uti Wäst-nordwäst på denne eller Österbotniska sidan om Idensalmi Kyrckia, och wid gräntsen emellan Idensalmi och Saresmäki byn i Paldamo Sockn. Til nämde Wieremänpä löper en smal åä, kallad Wieremänjoki, som faller på 1. $\frac{1}{2}$ mils wäg ifrån Salahminjärwi; denne åä kan til 1. mil i flod watten med lastade trebördings båtar igenom faras, men i torrare tider allenast med toma twäbördingsbåtar. Den öfrige tredie delen eller $\frac{1}{2}$ milen af denne Wieremänjoki, som eljest kallas Murren-
ausjoki, blifwer ifrån Kyhjenkoski allt mer smal och grundare, samt för några branta steniga forssar aldrig warit navigabel. Ifrån omtalte Salahminjärwi, som hålles för 4. å 6. samnar diupt, och $\frac{1}{2}$ mil långt, börjas landswägen, den på 1. mils wäg intil Hellemönjärwi består mest af torr marck och höglänt sandhed; dock skall en liten bäck til $\frac{1}{2}$ mil krok förbi denne sandhed rinna ifrån Hellemön-til Salahminjärwi. Hellemönjärwi säges wara ungefär 3. å 4. samnar diupt, och $\frac{1}{2}$ mil långt, som widtager en måffa af $\frac{1}{8}$ mils längd wid Rahajärwi, som likaledes för 3. å 4. samnar diupt upgiswes. Til Rahajärwi infaller en liten bäck, som leder sitt watten, först på $\frac{1}{8}$ dels mils wäg igenom en måffa ifrån Maanselanlampi, och vidare på $\frac{1}{8}$ mil, ifrån Haapasuomåsan eller kärret hwarest wattuskiftet är, $\frac{1}{8}$ mil på andra sidan om Saresmäkibyn. Detta kärret eller Landtryggen är allenast 3. musqvett skätt långt, och med dess ymniga källs ådrar, gör redan en början til de, dels åt Idensalmi sidan, dels ock åt Paldamo och Uhleå träsk, ned flytande bäckar och watuådrar. Ifrån wästra sidan af
denne

Denne Haapofuo rinner en liten bäck allenast uti wår-och höstflod på $\frac{1}{2}$ dels mil igenom några måsar, til et litet och in emot 2. famnar diupt träsk Saarijärwi, nordost ifrån Saresmäki byn. Ifrån detta träsk utfaller en dels smal och grund, dels åter bredare och något diupare, samt stenig och strider bäck, på 1. $\frac{1}{2}$ mil til Wuolijoki; igenom hwilken åå på $\frac{1}{4}$ mil lastbatarne til Käkilax wiken, och Uhleå träsk altid kunna utkomma.

Til förrutnämde gren af flön Saimen faller ää en något diup och bred åå, Matkusjoki kallad, wid Salmis byn $\frac{1}{4}$ dels mil i söder om Identalmi Kyrekan, i nord nordost ifrån Cajana Län; hwilken åå på 1. mil leder sit watn ifrån Sängjärwi träsk, der de resande med lastade trebördings båtar altid skola kunna framkomma. Til detta Sängjärwi löper åter en smalare åå Sängjärwen-joki kallad, igenom några små skogs träsk, ängar och måsar, på 1. mils wäg ifrån twünne in wed hwar andra belägne, och tilsamman $\frac{1}{8}$ dels mil långa så kallade Wenäjänjärwi träsk. Denne Sängjärwenjoki kan de flästa årsens tider allenast med twåbördings båtar up-och ned faras. Til desse Wenäjänjärwi träsk stöter en ännu smalare, och allenast i flod-watn höst och wår med twå bördings båtar någorlunda resbar bäck, som jämte twenne små steniga forssar, genom måsar, och dels torrare platser, på $\frac{1}{2}$ mil faller ifrån Suke-njärwi, hwilket är ungefär af 6 famnars diuplek, och $\frac{1}{2}$ mils längd. Detta Suke-njärwi leder sit watn genom en liten bäck, ungefär på $\frac{1}{2}$ mil, hvarest äfven en liten forss förekommer, ifrån Pyöryänjärwi, som är wid pats 1. famn diupt, och $\frac{1}{4}$ mil långt, och til hälften lyder under Sawolax och Cajana Län. Til Pyöryänjärwi faller en liten med Skog bewuxen watuådra, igenom Ahveroisens etälä fuomåsan, på $\frac{1}{2}$ mil, ifrån et litet, eller til 3 musqvett skott långt, men 3 a

4. samnar diupt träsk, Ahveroifen Lampi kallat, der Ahveroifen maanselkä suo, eller Landsryggen vidtager. Denne Landtryggen är eljest lågländt, men likväl på detta stället, emellan Ahveroifen Lampi och Yli wuottojärwvi $\frac{1}{2}$ mil öfwer. Här ifrån faller vattnet ei allenast i sydwäst uti ofta-nämde Ahveroifen Lampi åt Idensalmi sidan; utan ock i Nord-öst åt Paldamo uti Yli-wuottojärwvi, som har 2 a 3 samnars diupt watn, och är $\frac{1}{2}$ mil långt. Derifrån rinner en smal bäck, som för detta kunnat uti wår- och höst floden med båt nedfaras, men är nu för tiden med widbuskar öfwer-wuxen, på $\frac{1}{8}$ mil in uti Alavuottojärwvi, som jämväl är $\frac{1}{2}$ mil långt, och 1 a 2 samnar diupt; derutur sedan Wuottojoki på $\frac{2}{3}$ mils väg, måst igenom ängar och måfacktige orter, samt efter fyra små steniga forllar, som allenast uti flod watn höst och wår kunna med två-bördings-båtar igenomfaras, flyter ned uti Wuottolaxwiken och Uhleä träsk. (s)

Af det som således anført är, kan liusligen skiönias, at en farled emellan Savolaxska Höfdingedömmet och detta län, skulle igenom någondera af desse ställen möjeligen kunna inrättas. Jag lämnar til Högä wederbörandes och andras mögnare och nogare undersökande och skärskådande, hwilken dera af desse leder kunde lindrigast öppnas och uprännas. Dock torde farleden emellan Carelen och Satkamo Sockn förefalla aldä minst löstfam och beswärlig; hwilken derjemte torde wara nödwändigast, och borde aldä först befordras. Skulle arbetet delas Inbyggarena emellan under en kunnig hands anförande, så hade de den minsta wänning deraf. Sedan kunde efter hand endera af dessa nyssnämde farleder ifrån Idensalmi eller Sawolax til Uhleä träsk uprännas.

I medlertid, innan detta wärckställes, wore wäl, om Inbyggarena på desse trackter blewo wahne, at beriena sig af sådane näfwer båtar, som Herr Candidaten And. Ghy-

Chydenius beskrefwit i sin gradual disputation under Herr Präsidis infende, och dem de i Norra America boende med så synnerlig fördel nyttia wid dylika ställen, som desse omtalte; och på ån wärre, och hwilka så lätt kunna bäras öfwer land.

Det wore äfwen görligt, efter det mig blifwit berättat, at ifrån Carelen igenom Sotkamo til Cajana inrätta en Landsväg; hwar af icke allenast Cajana Stad, utan ock Carelen hade en stor nytta och förmån. Då skulle Carelaren til Cajana hölltmarknaden derigenom kunna införa sin boskap, hwar på han dock nu för tiden har ingen eller ringa affättning; detta är som wäller, at boskaps skötseln är nu för tiden snart sagt aldeles i wanhäfd hos Carelaren.

Det förnämsta medel, hwarigenom denne Stad kunde uphielpas, tyckes wara, om den unnades nederlags frihet i Uhleå; eller at Cajana borgerskap finge betiena sig af Uhleå Stads hamn, at derifrån med sine egne fartyg eller iagter affegla til Stockholm. Uhleå skulle derigenom intet komma at lida, emedan den utom desse hade tilräckelig land under sig. Men så länge denne Stad nödgas sakna en sådan fördel, så lærer den näppeligen hinna til någon färdeles wälmågo; hälft winsten för de waror, som den til Uhleå handlande skulle affätta, torde wara ganska ringa. Härigenom skulle äfwen årfskillige medel faste ifrån andre Städer, hwarest de för de handlandes myckenhet, hwarcken finge inrymme eller fåge sin utkomst, läckas at fätta sig neder här i Staden.

Ehuru handtwärck och handa slögder äro de grunder, hwar på en Stads tilwäxande sig stödier; så hafwa dock så nödwändiga inrättningar härtil i denna Staden saknats. Borde fördenksul här sådane inrättningar, slögder och närings medel anläggas, som skulle passa sig med dess naturliga skick och beskaffenhet. Ibland sådane inrättningar härstädes skulle *Tobaks Fabriquer* ei synas otienlig; hälft och *Tobaks planteringar*

teringar redan, allenast på några års tid i Carelen få lyckats, at de, utom sitt eget behof, kunna förytttra något til Ryska Carelen, hwarom Herr Candidaten *Aurenius* i dess under Herr Præses utgifne disput: *om det som bör i acht tagas vid en Stads anläggning*, p. 17. förmält. Förutan det Tobaks bladen ifrån Carelen kunde upköpas, så har man ei heller orsak at twisla, at ju den til denne Staden tillydande marcken til sådane plantagier wore tienlig, allenast de af en nödig ans och wettskap understöddes. *Potastke studerie* kunde ock här med största fördel i ansende til den yminga skogen inrättas; likaledes wore här til *Glasbruks* anläggande god lägenhet. Då skulle landet hafva en anse-
 nlig winst för sina skogar. Til *Linnéväfuerier* wore här äfwen tilfälle, emedan icke allenast ifrån Carelen och Sawolax något lin och hampa hit infaller, utan ock en anse-
 nlig myckenhet dylika waror jemte garn ifrån Ryssland. *Färg-
 vier* och *Tryckerier* wore här så nyttige, som nödwändige. Icke allenast ifrån detta län, utan ock ifrån Carelen och Sawolax, skulle allehanda tyger, walmar, och lärfter at under-
 gå färgning och tryckning m. m. hit förändas; hälft qwinfolcken i synnerhet, numera icke kunna umbära sådan gränlat, utan be-
 tala årligen til Ryssen en myckenhet penningar, besynnerligen för tryck lärfter, hwilka dock äro af slätt godhet. *Garverier* och *Säm-
 sk-makerier* skulle och Staden icke til ringa til wäxt här kunna anläg-
 gas. Dertil skulle ifrån det omkring liggande Landet allehanda
 hudar hit infalla; Renhudar och andra råskin kunde äfwen ifrån Kufamo Lappmarck upköpas. Til Garfweriers be-
 främjande bidroge förnämligast, om någon Mästare eller Gefäll ifrån Ryssland kunde hit inlockas; hwilket nogsam-
 derat kan slutas, at Ryssarna för så billigt wärde härflä-
 des kunna förytttra sitt läder, juchter och stöflor. Då
 skulle man förmoda, at Ryssen ei hade så stor affättning
 på sitt läder m. m. på marcknaden härflädes, som han dock
 nu för

nu för tiden har. Om desse, jemte andra nyttiga inrättningar och handaslogder här skulle winna burskap, så skulle man ei fåfängt förwänta, at denne Staden kunde ifrån sin uselhet snart uplifwas.

Jag har här korteligen fökt at fulfölja, hwad mig ålegat, och budit til at utstaka sådane medel, som skulle tryckas lända til Stadens uphielpande i framtiden. Jag lämnar nu under Höga wederbörandes ompröfwande, om icke denne Stad borde och kunde förhielpas til desse förmåner, och slike omtalte inrättningar här anläggas; hälft ock både Cronan och det almänna härigenom en märckelig bättnad och fördel skulle tilfalla.

(a) Om de uti de gamla Grækska och latinska historier så namnkunnige Argonauter, hvilka röfvade bort det gyldene skinnets ifrån Colchis, togo vägen tillbaka igenom åtskilliga floder i Ryssland til Ladoga sjön; så ned i sinus Finnicus; vidare längs efter finska skärgården til Uhleå, och så up för Uhleå elf förbi der Cajana nu ligger til Hvita hafvet; ytterligare förbi Norrige, stora Brittanien o. s. v. genom sundet vid Gibraltar in i Medellandska hafvet, och anteligen hem til Grækeland, som Herr Prof. OLOF RUDBECK uti dess Atlant: T: 1 p: 665, och sölj. Söker vidlyfteligen bewisa, och på Tab. 2. af de til samma verck bärande Tabeller står utprickat, lämnar man i sit värde.

OM PALDAMO SOCKN.

§. 15.

Paldamo Sockn är belägen 10. mil i Öster ifrån Uhleå, och gränssar åt Öster til Ryssland, åt Väster til Uhleå och Sijkajoki Socnar

Socknar, åt Söder til Idenfalmi, åt Norr til Kufamo eller Kerni Lappmark, åt Nordost til Sorkamo, åt Nord-nordväst til Pudasjärwi Sockn. I äldre tider, då Sorkamo äfwen hört härunder, har Socknen blifwit kallad *Cajana Sockn*. I gamla handlingar och skrifter kallas den ock *Oulujärwi*-eller *Uhleä träsk Sockn*, twifwels utan derutaf, at en stor del af Socknen ligger wid benämde träsk. (a) Men sedan Sorkamo blifwit skild härifrån, har Socknen blifwit kallad Paldamo. Den tyckes hafva fått sit namn af *Paldaniemi*, hwarest Kyrkiobyn är belägen. Det är troligt, at åter Paldaniemi har sit namn af finska ordet *Paidet*, som betyder på swenska bredd, hwartil ortens belägenhet gifwer anledning; ty Paldaniemi är yttersta bredden och udden af det fasta landet, eller den halfön, som af Wuocki-kerälä - Hyrynfalmi - Ristijärwi - och en trackt af Uhleä träsk på norra, och af Lendua - Odojärwi - Sorkamo - Nuasjärwi - och Rehjänselkä träskan på södra sidan är omgifwen. (b)

Socknen är ungefär 26. mil lång eller efter Inbyggarenas räkning 40. gamla mil, och ungefär 8. nya mil bred. Nu för tiden räknas här 389. bebodde, och 35. obebodde hemman - eller röketal, som innefatta 73. $\frac{7}{8}$ bebodde, och 1. obebodt mantal.

(a) Se Probstens *Cajani manuscript*.

(b) Angående PALDAMO namnets etymologie, håller Herr Professoren och Bibliothecarien SCARIN fære, icke vara olikt tänkt, om man söker den igen i de kostbare foder och skinnkläder, som dei Norr botn boende gamle FINNAR betiänte sig utaf, nu wid sin Guds tjenst, åter en annan tid antingen tilegne sina förnödenheter, eller at de dem öfverlåtö til andra Nationers tjenst, som dem med mycken begärlighet förkrefwo, och dyrt inlöste. Desse foder-verck nämnas hos *Adamum Bremensem* PALDONES

DONES och hos *Hemoldum* FALDONES på gammal Göthiska *PELL* / *SELL* och *PELLE*. Angående hvilken klädedrägt, förbemålte Bremfke Canicken harmas öfver sine landsmän, att de *vestem marturinam* de SAAMIA (SABMIA) *anhelarint quasi ad summam beatitudinem*. Med slik kostbar *PELL* eller *SELL* har i Biarmalands tempel JOMALAGuden i tordom timma varit öfver skygder; och om kämpen *Alpin* berättar OLF TRYGVESSONS saga, at han satt på stolen ombodd med en dyreste pell, med mera. Att sådana brän och tåckn äro hos oss ännu gängse, vitna orden brudpell och lifpel (bårklåde:) hvilka vid samme åcter äro i församlingen ifrån urminnes tider vordne conserverade. Om PELL och FALDONER rächna sina ahnor ifrån latinska orden *pallium* och *pellis*, eller det som inarast är at seja: både Götska och Latinska order äro at et och samma moderspråk härstemmande, gör oss vid detta tillfälle mycket. Det underrättar oss *Horatius* quod stragulis & togis pelliceis villosis tenatus Romanus olim usus sit, modo quo *pelita* & *pelitigera* gensi *Getica* & *Amazonia* alio nomine neque insigniri meruit.

§. 16.

Paldamo och Sotkamo Socknar hafwa i äldre tider, såsom en Lappmarck hört under Limmingo församling, men under Konung ERIC den XIV:s tid hafwa de blifwit söndrade ifrån Limmingo och uprättat för sig sielfwa et särskilt Pastorat; då den första Kyrckan blifwit upbyggd på Manamfalo. Men sedan Socknarne blifwit, af Ryssen plundrade och ödelagde och Kyrckan tillika upbränd, samt deras första Kyrckioherde i hiäl slagen, hafwa de åter blifwit sammanfogade med Limmingo. Under Konung CARL den IX:s tid, då landet med nybyggare blifwit förökt, hafwa desse

desse Socknar andra gången ifrån Limmingo Pastorat blifwit afskilde, och bekommit sin egen Kyrkioherde, (*) och sedan folcket något mer tiltagit, har Sorkamo år 1647. ifrån Paldamo blifwit aföndrad.

Ehuru widsträckt denne Socknar, som af näst foregående S. kan ses; så är här dock allenast en kyrka; som är belägen i Paldamoby ungefär $\frac{1}{4}$ mil i öster ifrån det stället, hwarest kyrckan tilförene stådt. Med bygnaden på denne kyrcka börjades år 1726. den 24. Maj, som ock samma år fulländades. Kyrckan är af trä i kors bygd; uti tornet hänga 2. ne sköna och wäl liudande kläckor, hwilckas liud dock til en del borttages, dels af det de hänga owanligit lågt, dels ock af kyrckan, som förqwäfwer liudet. Änkönt desse kläckors belägenhet är så obehwäm, så höras de dock i lungt wäder på 1. ny mils wäg. Den större kläckan är guten i Stockholm år 1685, och väger 4. skeppund och 8. lispund; den mindre är guten i Lybech år 1622, och är af $1\frac{1}{2}$ skeppunds wigt. Då den förra kyrckan år 1716. blef af Ryssen upbränd, hafwa desse kläckor i jorden warit nedgräfne, och derigenom undslupit at falla fienden til byte, oachtadt han anwänt all möda til deras opspandande och efterletande.

Församlingen förestås härstädes af Kyrkioherden och tre Capellaner, hwilcka alla bo wid moderkyrkan. Hwar Präst reser fyra gånger årligen omkring socknen, och förrättar Guds tiensten jemte andra prästerliga sysslor på 30. a 32. förhör-eller så kallade ginger-ställen. Förutan det Prästerna, på 3. weckors-på öfre-, och 2. weckors tid på nedre trackten af socknen, dageligen sysselsättes med ständigt arbete, så göra ock de eländige wägarne resan mycket beswärlig. Hwart gingerlag är 4. 6. a 8. gamla mil ifrån hwarannan belägit; hwilcken wäg Prästen om wintern, på flera ställen, der inga Renar brukas, nödgas fara med skidor, hälft häst

starne

starne uti en så djup snö omöjelligen kunna framkomma, och vägarne gemenligen äro oupkörde. Om sommaren nödgas åter Prästen, åtminstone til halfwa vägen på öfre trackten, gå til fots flera mils wäg om dagen, och det merendels öfwer sancka kärr och morasser. I ansende til desse, och flera andra beswärligheter, som Prästerne härstädes äro underkastade, skulle ei synas obilligt, om af Högä wederbörande alla de fördelar, som äfwen Lappska Prästerne til godo niuta, skulle dem förunnas; hälst deras ständiga arbete, och många, samt alt för beswärlige resor intet i något måtto eftergifwa, om ei öfwergå Lappska Prästernas.

Almogen i denne sockn, äfwen som på många andra orter, är til en stor del kallsinig i sin Guds dyrckan, och kan på den korta tiden, som Prästen wistas på et och hwart ställe, ei så tilräckeligen i sina Christendoms stycken upöfwas, och des framsteg noga utrönas; hälst de utom des många på en gång Prästen äliggande lysflor, sådant på de flästa ställen förhindra. Om höst och wår måste i synnerhet öfre trackten wara utan Präst in emot två månader, för det då infallande menföret. De längst up i landet 15. å 18. nya mil ifrån moder Kyrckan aflägsne inbyggare kunna ei heller flera än högst två gånger om året, Larssmäffo- och Kynderssmäffo tiden, besöka moderkyrckan. Desse olägenheter kunde dock förebyggas, och åhörarena bättre i Christendomen öfwas, om et eller flere Capell någorstädes i Socknen skulle inrättas, hwartil Socknens aflånga belägenhet ei skulle synas otienlig. Öfwerbyggarena i denne Sockn hafwa ock redan wid förra Riksdagen underdånigst ansökt, at få inrätta et Capell i Suomusfalmi och Kiandobylag; hwilket dock ännu härtills ei hunnit til någon wärckställighet för de hinder, som häremot legat i vägen. Den namnkunniga Probsten JOH. CAJANUS har ibland andra sina goda förfatningar äfwen benämde Capells anläggande

ätänckt, och dertil utfedt lägligast Karhula $\frac{1}{8}$ mantals Kro-
no hemman i Wuockiby til Capellans bol, hwar in wid
Capellet ei heller olägligen byggas kunde. Dock skulle
härtil icke tyckas kunna utfes någon tienligare belägen-
het, än omrörde ställe i kiandoby; som ligger ungefär 12-
nya mil ifrån moderkyrckan. Denne Capell byggnad
wore för desse öfwerbyggare högst nödig och nyttig, så för
deras förkofring i Christendomen, som ock för deras för-
re beqwämlighet; hwarföre wore önskeligit, at de ei länge
en lik förmån skulle sakna.

Kyrckioherdar wid denne församling, hafwa warit följande: 1. OLAUS RAHICAINEN, som warit Kyrckioherde då Församlingen första gången ifrån Limmingå Pastorat warie söndrad, och Kyrckan städt på Manamansolo; han skal blifwit ihärlslagen af et ströfwande Ryfkt pattie i Muhos, dit han med sit hushåld flydt för fienden. Det hålles före hafwa händt samma tid, som Ryffen upbränt Limmingo Kyrcka, hwilket af någre utfattes på år 1590, men af andre åter på 1582. (b): Sedan församlingen andra gången ifrån Limmingo blifwit skild: 2. GEORGIUS NYLAND kom härifrån til Pyhäjoki 1612. 3. BENEDICTUS PETRÆUS har af Församlingen blifwit hatad och förfölgd, och derföre öfwer-
gifwit Pastoratet 1614. 4. SIMON ERICI FROSTERUS son til ERICUS HENRICI FROSTERUS Stamfader för FROSTERNE, (hwilken warit född i Lojo Sockn och Packala hemman i Nyland; och först blifwit Capellan i Calajoki och sedan Pastor i Carlön) (c) har warit Pastor härstädes ifrån den 19. Julii 1616. til 1620. Under den tiden har han ock warit Rector Scholæ i Uhleå, hwareft han sedermera blifwit Kyrckioherde 5. MANSVETUS JACOBI Ijoensis suspenderad 1628. 6. MATTHIAS BIÖRNEBURGENSIS död 1644. 7. SAMUEL THOMÆ Past. Carloënsis filius död 1651. 8. Probst. JOHAN MATTHIÆ ANTILIUS Saloënsis Sacellan härstädes 1644. Pastor 1651. 9. Probsten JOHANNES ANDRÆ CAJANUS son
til

til Riksdrotzen Gref *BRAHES* Fogde öfwer *Cajana Län AND. CAJANUS* (hwilken war af Adelig Slägt hemma ifrån Kyrckslätts Sockn, och kallades förr *Gyllen hjerta*,) år född ungefär år 1624, och på stt 24. ålders år af Biskopen *ISAAC ROTHOVIVS* ordinerad til Capellan härstädes; afsonnade år 1703. Omdes swära och långliga tienste-år kan ses et bref til Conistorium härstädes af den 9. April 1698. der han sålunda om sig betygar: Jag beder, at icke allenast mina långliga swära tienster måtte Höggunstigt anses, som redo i 50. år här i församlingen med mödo uti stor farlighet af Muscoviter och o-gudachtige åhörare rient hafwer; utan och Präpositi ämbete här i *Cajana, Salo, Brahestad och Sijkajoki*, samt i *Carelen och Sawolax i Wiborgs Sticht* med största besvär i 36. år utståt hafwer m. m. Bemälte Probst har ibland annat förmått och befordrat det i 8. §. omrörde kneckte contractet och andre förmåner för Länet. Igenom hans besörjande har ock den här ännu wanlige gränse freden under förra ofreds tiden emellan detta Länets dertil befullmäktigade Prästmän och wissa af allmogén på denne sidan, samt wissa gränse Ryssar på Ryska allmogens wägnar, blifwit inrättad. Denna gränsefred har sedan blifwit ei mindre af Glorwürdigst i äminnelse Konung *CARL den XII, än Czar PETTER* fast stäld och oryggelig hållen, undantagandes, at, sedan Tullbetieningen i *Cajana* wid *Kyndersmåssö* marcknaden 1712. confiscerat et anseeligt partie wallmar af Ryssarne, hafwa Ryska Kossakerne om wären derefter igenom *Carelen* infallit, och samma confiscation revangerat, hwarom i följande vidare skal omtalas. I synnerhet står samma Probsts nit wid truldoms och andre hedniska styggelsers affkaffande uti dessa Församlingar ei til fulla at berömmas; hwilket äfwen klarligen kan skönjas af dess visitations aft hällen år 1696. 10. Probstens E-

RICUS CAJANUS, Son til den sidstnämde, har alleredan i Fadrens lifstid efter Hans Kongl. Maj:ts Nådiga tillstånd blifwit förordnad til Probst och Kyrckioherde sedan han förut i 25. års tid varit Capellan härslädes. År 1715. har han af Ryssen blifwit tagen til fånga på Cajana Slätt, och förd til Åbo, hwarest han efter swära med märckelig tålmod utländna bedröfwel. er och illa handterande efter freds slutet saligen affomnade. 11. ABRAHAM JACOBI FROSTERUS Måg til den nyssnämde, och son til Probst och Kyrckioherden i Uhleå, JACOB FROSTERUS, (hwars fader war den ofwanförmälte Kyrck. SIMON FROSTERUS) har varit förut Sacellan i Uhleå, sedan Kyrckioherde i denne Sockn ifrån 1720. til 1726, då han lämnade detta timmeliga. 12. Probst Mag. SIMON FORSTRÖM först Rector i Uhleå, sedan år 1727. Kyrckioherde härslädes in til 1740. då han efter en långlig sjukdom igenom döden afgick. 13. ANDREAS CAJANUS tilförene Conrector i Uhleå sedan 1743. Kyrckioherde härslädes, död 1747. 14. Mag. ERIC MUNSELIUS war först Sacellan i Uhleå, och sedan tilträdde detta Pastorat år 1749. afsonnade 1751. Nu för tiden är Pastoratet ledigt.

Capellaner härslädes hafwa varit: 1. MANSVETUS JACOBI Stamfader för Fellmännerne; har bodt i Melalachtiby. 2. MATTHIAS TAMMELIN. 3. GABRIEL CHRISTIERNI LINGIUS, Capellan härslädes 1627. sedermera Capellan i Kemi. 4. SAMUEL THOMÆ. 5. JOHAN MATTHIE ANTHILUS sedermera Probst och Kyrckioherde härslädes. 6. BARTHOLOMÆUS KORKALAINEN en bondeson ifrån Sijkajoki Sockn och Mangilaby, sedermera Pastor i Idensalmi. 7. JOHANNES AND. CAJANUS sedan Probst och Kyrckioherde härslädes. 8. JOHAN SAMUELIS PALDANIUS. 9. PETRUS PETRI PROCHÆUS Pastoris Kälviönsis filius. 10. ERIC. FORTELIUS, 11. ABE. FALANDER, sedermera

mera Kyrckioherde i Calajoki. 12. ERICUS JOHANNIS CAJANUS, sedan Probst och Kyrckioherde härstädes. 13. JOHANNES PETRI PROCHÆUS 1694. 14. AND. JEREMIE CAJANUS, (Fader til den stora *Daniel Cajanus*) ordinerad 1694. och sedermera affatt ifrån sin fysla. 15. SAMUEL NICOLAI PETRELIUS, erhållit fullmækt kort för sin död 1703. 16. ERICUS ERICI CAJANUS, död i Åbo 1716. under Ryska öfwerwäldetiden. 17. JOH. BRAX, tilförene Collega i Uhleå, Capellan härstädes år 1713., har kort för sin död erhållit fullmækt på Carlö Pastorat. 18. CASPAR. GROEN, Pyhäjokiens förordnad til Capellan 1704., sedermera Pastor i Sotkamo. 19. JOHAN ERICI CAJANUS, död 1741. 20. ERICUS JOH. BRAX, sedan Capellan i Uhleå. 21. JACOB ABRAHAMI FROSTERUS, nu för tiden Capellan i Uhleå. 22. ISAAC ERICI SINIUS död 1747. Nuwarande Capellaner äro: vice Pastor SIMON APPELGRËN, MICHAËL FORSBERG, och Mag. ISAAC FORTELIUS.

(a) *Bese ofstänemde Probst. CAJANI manuscript; och Kyrckioherden Mag. MATTHESII dislp. de Ostrobotnia p. 22. hvarest afven alla Kyrckor, som intil närvarande tid stådt i Paldamo, upptecknade äro.*

(b) *Jemför dislp. de Uloa part. I. pag. 21.*

(c) *Se herom Adjunct. Peitzii manuscript om Österb. Prästerikapets Slägt register.*

§. 17.

Jordmänen i denne ort är långt swagare, än wid Siökana ten och i Södra delen af Österbotn. Svart-mylla är här mycket sällsynt; sand och mojord med lös grund, så ock giäs-eller pöslera merendels blandad med någon fin sand utgiöra nästan de allmänaste jordmäner. Sandjord med någorlunda stadig grund, anses här för den bästa jordart.

Åkerbruk

Åkerbruket har icke ännu hunnit til någon wederbörlig högd; men kunde dock på denne, skönt långt til norr belägne ort, bringas mycket högre, så framt en inritad owana wid åkrens häfdande, och lust för swediande med mera, kunde utrotas. Inwånarena härstädes hafwa så länge födt sig med swediande, til des skogarne merendels utödde blifwit, då de warit nödsakade at något slå sig på åkerbruk; deras utfäde i åker har nästan til mannaminne bestådt allenast uti litet korn. Misswäxt infaller här ganska ofta, som förorsakas ei allenast i sandjord af sommar torckan, enär långwarig torcka infaller, innan brådden hinner täcka marcken eller någorlunda upwäxa til halm, och i lerachtiga jordmåner af mycken wäta; utan ock i synnerhet af tidigt inbrytande nattfrost; som förderfwar sadeswäxten, förr än den hinner til mognad. För en sådan nattfrost är ei mer den öfre, än nedre kanten af Socknen befriad; och emedan den, såsom igenom erfarenheten nogsam är bekant, har sin uprinnelse af måsar och kärr samt med käls ådror upfylde parker och sumpar; så äro de närmast til sådane ställen belägne åkrar den samma mest underkastade, som i synnerhet uti Kuckoila och Wenetheitto byar på nedre kanten af Socknen. Deremot kunna de wid det stora och wida träsket belägna torra och öppna åkrar ei så snart af kölden eller nattfrosten skadas; och ju längre skogen på alla sidor afrodies omkring åkrarne, desto säkrare är man för frosten jämwäl på sumpige och lågt ligande orter. Nu mera har förfarenheten giordten och hwar mycket angelägen, at, om möjligt är, flytta sin åker och bohästad ifrån frostome til torrare och mera frostfria orter, hwarunder de fattigare hemmans åboer med nödiga frihets är högwederhörigen understödde blifwa. De allmänaste misswäxter uti denne ort förorsakas af de tid efter annan här infallande kalla somrar; då hwarcken sades- eller

andre

andre växter, såsom humla, lin, hampam, m. ei heller på de bäst belägne åkrar, kunna hinna til mognad, innan någon stark kold uti Augusto eller början af September infaller, och växten en dödande skada tillskyndar. Slike synnerligen kalle Somrar hafwa inom 30. års förlopp infallit 1731 och 1737. Rågbrådden wil ock härslädes nog ofra, helst på ler-åkrar, under inön afgå och förswinna, då diup snö om hösten nedfaller, innan jorden tilfrust; eller ock när marcken om hösten mycket tilfryser, innan någon snö fallit, hwaraf tiälen blifwer tiockare, roten på brådden icke til ringa skada. Dylike händer ock, när snön om wintren affmälter ifrån brådd-åkrer och derpå följande stark kold förorsakar is på brådden.

Åkrarna här på orten äro fördelte i fyra delar, hwilket är oumgängeligt, i anseende til denne magra jordmän, som intet tal at årligen besås. Bör altså åkren, hwarifrån rågen om hösten affskuren är, den påföljande sommaren ligga i träde, och kan först nästa året derefter til korn-wäxt brukas, samt derpå följande sommaren åter med råg besås. Med en sådan hwila kan en wäl giödd och omlagd åker i bättre år kasta ifrån sig 6, 8, 10. å 12:te ja ock under stundom til 15:de kornet efter råg-utfädet, och 4, 6. å 10:de och ganska sällan 12:te kornet efter korn-utfädet. Doch har en landman i Urala by år 1742. utfädt i kappå råg, och deraf inbärgat i hel tunna; hwilket anses för synnerligt här i orten. Sielfwa fanings fättet bidrager och mycket dertil, at jordmänen härslädes kan förädlas til någon afkastning. Igenom påliteliga rön har man funnit, at en rätteligen giödd och wäl beredd åker af 14000. quadrat alnar får ei tätare besås, än högst med 1. tunna korn, eller $\frac{2}{2}$ tunna råg. Åkren måste ock hwar gång gödas under kornet, hwarpå en sådan åker utan vidare giödande til råglädet en gång nyttias kan.

Gadsein samlas här af ladugården, och tilökes med sopor

por halm och allehanda affkrap, som kastas i gödnings hopen at brinna och förrutna med den öfriga gödseln. Någre Stånds personer bruka ock at förmera gödseln förmedelst granris huggande på ladugården och under boskapen; hwilket efterdöme man äfwen önskade af gemene man blifwa efterfölgt, sedan han märckt, hwad nytta en sådan gödning åstadkommer, i synnerhet i desse lerblandade åkrar. Gödningen utköres här på åkren om hösten, och det som om wintren samlas, med lidsta föret om wären; dock pläga några försigtige hushållare föra gödseln ut om wären näst för sånings tiden, och den samma straxt derpå nedplöja.

Til at bereda åkren brukas här allmänt en twägre-nig plog, på Finska *sabrat* eller *aura*, som uti Mag. *Pazellii disputation.* eller *anmärckningar om eng och åkeröfswel* i Österbotten finnes beskrefwen och afritad; til åkreus harfwande brukas en träharf. Med åkreus tilredande förfares här såsom jordarten på et och hwart ställe det tyckes fordra.

Korn-utfädden förrättas merendels ifrån den 19 tiden 29. Maji uti sand-åkrar, och ifrån den 26. Maji til den 7. Junii efter gamla stylen uti ler-åkrar, och ibland något sednare; men rågen utfås gemenligen öfwer alt i åkrarne wid Augusti månads början. Dock blifwa swediorne besädde redan wid begynnelsen af Julii månad.

Skiörde-tiden infaller här efter det som sommar wärman warit större eller mindre, och på sånings tiden en tienlig wäderlek fölgt. Man får dock sällan börja med inbärgningen in medio Augusti, utan ofta fiorton dagar eller tre veckor senare. År 1742. slutade min K. Fader Korn-skiörden först dagen förr Michelsmässan eller den 9. October efter Nya Stylen, då likwäl samma korn ännu war ofskadt at kiöld, men war dock näppeligen half moget. Hos gammalt folk är än i minne, at Kornet likwäl kunnat inom

flu weckor ifrån säningsdagen fullmoget inbärgas; hwilket i synnerhet skal händt år 1697. på flera ställen här i landet. 1752. har ock korn-utfädet innom två månader i då warande warma och tienliga wäderlek kommit til rätt mognad. Uti kallare somrar hinne korn-utfädden på fyra månader inter til någon mogenhet. Säden skäres, bindes, torckas och bärgas på lika sätt, som i omrörde Mag. PAZELLII *Disput.* pag. 56. och 15. §. finnes utfört. Efter tre och ibland två dygns riande aftröskas säden, då den warit någorlunda torr wid införandet i rian. Med utröskningen går merendels ut til allhelgona-tiden och på swedie länderne långt längre; för öfwerbyggarena ligga ock spanmåls skylarne understundom hela året i skogen orörde. Akren giärdas med wanligt *giärdsele*, som i Finland och annorstädes i Österbotn

Utom *Råg* och *Korn* sås här ock af några ganska litet *vår Hvete* jämte *ärter*, hwilka doch så långt i norr intet wilja synnerligen trifwas. *Hamp-frö* utläs här allenast til egit behof; med *Lin* växten har ock för några år sedan blifwit början giord, som dock härtills knappast lönt mödan. *Rosve-frö* utläs merendels i swidie land och något litet i ny åker. *Humle-gårdar* äro här sällsynte, dock förmodar man, at de hädanefter lära blifwa allmänna. *Kål* jemte några andre *allmänna krydgårds växter* brukas här ännu allenast af Ståndspersoner.

De almännaste och handgripeligaste *ofeder*, som wunnit häfd *vid åkerbruket* här i orten, äro i synnerhet följande: Det är ett allmänt bruk, hwarom redan något är anfördt, at Landtman med första snön om hösten utkörer ei allenast sin årsgamla gödning, utan ock den som då kastas ur sähuset, på trädes-åkren eller det åkerstycket, som den sommaren warit under råg utfädet, och först andra året derefter kommer at med korn besås. Giödningen lämnas

laff om laff at ligga öfwer wintern til nästa sommaren, då den änteligen utbredes och ner-plöjes, sedan både köld och watn, til en del ock solen, all must deraf affört. Der näst är ock det et stort och nästan allmänt förfende, at med utfädet om wären skyndas, innan åkrarne hinna rätt torckas, eller at sänings tiden ei passas efter ägornas läge och beskaffenhet då för tiden; hwaraf händer, at sådes-kornet uti en så wät och kall jord dels förqwäfwes, och hindras wäxten at skiuta up; dels blir ock brådden, då den änteligen långsamt upkommer, mycket klen, och ogräset rager öfwer handen. Detta sker fuller i den affigt, som i misswäxt åren här sin grund, at en tidigare besädd åker kan tidigare och innan frost-nätter infalla, hinna til någon mognad; men i sielfwa wercket tilskyndar Landtmannen sig dymedelt en årlig misswäxt. Utom deff besär Landtmannen här i orten sina Korn-åkrar mycket tätt, hwarefter axen blifwa ganska små, och en så tät wäxt genast faller til marcken, samt kan sedermera intet så lätt resa sig up igen af bläswäder. Widare kan ock räknas för fel i åkerbruket, at ehuru här finnes en sådan tilräckelig kärr-jord på många ställen, som jemte lera kunde med nytta användas til sand åkrars förbättrande, och äfwen öfwerflödige gränskogar allestädes äro at tilgå til at nyttjas til dessa swaga ler åkrars i ständ sättande och gödande; så wil Landtmannen likwäl här ännu ei mycket weta af annan gödning dertil, än den som efter boskapen samlas, hwilken således, som redan förnämlig är, icke heller rätteligen skiötes, oachtadt det wår högt berömlige och om landets upkomst nitiske Landshöfdinge General Majoren och Riddaren Högwälborne Herr G. A. PIPER flere alfwarsamma befallningar så deruti, som i många andranyttiga hus-hållnings mål, utgifvit. Dikande äfidosattes här äfven af Landtman, och änskönt somlige dika sina åkrar, så hafwa de

de dock det rätta diknings sättet sig ei bekant; ganska få landtmän hafwa sina åkrar i tegar delte. En märckelig ofsed wid åker bruket spörjes ock deruti, at rågen fås på åkrarne alt för nära til gårdes-gården, hwaraf förorsakas, at, enär ymnig snö om wintren samlas och til hopa yrs i stora drifwor wid gårdes-gården, och ligger sedan oafsmäldt långt in på wären, blifwer brådden derunder förlegad, ja ofta på 3/4 4 famnar ifrån gårdes-gården aftwinnar och aldeles afgår; som af förenämde orsak ofelbart härrörer; hälft watnet följachteligen stadnar längre tid på berörde ställen. Härtil kommer ock, at åker-renarne äro för höge, ei heller med wederbörlige diken försedde. De ställen som ligga närmast til sådane gårdes-gårdar, der snödrifwor gärna plåga lägga sig, kunde anten lämnas til wår-såde eller gräswäxt, och dike, som afförde watnet, upgrafwas emellan det och råg åker-stycket.

Öfwerbyggarena i denne Soehn bruka öfwer alt swedie, som dock i denne magre jordmän mer tid och arbete fordrar, och långt mindre af sig kastar, än på andre orter i fetare jord; dock förhåller sig afskafningen härstädes ganska mycket efter wäderleken. En bonde uti Salmis by, har för 9. år sedan utfärdt i swedie allenast 8. cappar råg och inbärgat deraf 15. tunnor. En annan bonde i Suoli-järfwi by, har år 1737. utfärdt 3. cappar råg, hwaraf han upskurit 1000 band eller åtminstone 10. tunnor. Likaledes har samma bonde förledne sommars utfärdt 3. cappar och bärgat deraf lika mycket eller 10. tunnor. En sådan afskafning är dock sällsynt härstädes. Til swedjeland utfes här backar och höglänte ställen, gemenligen med tall-och granfskog öfwerwuxne. Uppå den skog, som man ärnar til swedie hugg, är här öfwer alt wanligt, at om hösten rothugga (på finska *Cassaroita*) eller afhugga den spåda skogen, som består af buskar och telningar.

om wåren derefter nedhugges den gröfre skogen, och först året derefter första gången afbrännes; följande året, sedan de efter första branden lämnade trån och flockar i wissa högar blifwit hop samlade, (som på finska kallas *räwita*), antändes de ytterligare och afbrännes. Deruppå sås marcken med råg och på wanligt sätt mylles. Sedan den växten är afbärgad, kan samma marck intet befås något annat år, utan måste såsom aldeles utmärglad och i grund bortskämd, utan något hopp at någonsin mera kunna hielpas til sit första fruchtbara tilstånd, under sää fot lämnas. At här något orda om den fördel eller skada, som swediandet har med sig synes onödigt; hälft detta ämnet nog syffelsatt wåra hushållare.

§. 18.

Angarne härstädes äro mycket swaga och mindre indrächtige i proportion emot åkrarne. Inbyggarena nödgas derfore lämpa åkerbruket efter ängen; så at de icke så upbruka mer åker, än de i ansende til ängen kunna wid macht hålla. Höstlaget uppå desse ängar består til större delen af gröfre och finare starr, samt fräken och räfswanfar (*Equiseti species*) på finska *karva kortet*, jämte andre gröfre höslag. Wäpling är mycket sällsynt; hårdwalls hö finnes endast på de uti lunda lämnade sand och ler åkrar; hwilcka allenast wäxa i några års tid. Mås ängarne, som egenteligen här förekomma, blifwa efter hand mer och mer maslupne, och i synnerhet när en wåt höst infaller, af watnet aldeles öfverswämmas, som sedan tilfryser och afbränner gräs roten, hwaruppå en sådan äng på flera år intet tager någon gräswäxt. Likaledes blifwa de wid träsken belägna starr-ängar, af det ymniga wåröod-watnet, som wissa år i 4. och understundom 6. weckor

kor ligger qwar öfwer samma ängar, efter hand förtärde och afkölgde; hwaraf händt, at på många ställen, hwarest förr 50. å 60 år sedan ansefliga starr-ängar varit, der står nu för tiden watnet 3. å 4. alnar diupt, sedan det afkölgt ängen. De i synnerhet wid Uhleå-träsk belägna starr-ängar jemte de fruchtbaraste äkrar undergå årligen samma öde. Sådant kan dock icke på något sätt förebyggas, såframt ei igenom Höga Öfwerhetens bandhafwande Uhleå-åmynningen eller (*kofken niska*) som är det enda utlopp, hwarigenom watnet härifrån utfaller, kunde uprensas och diupare göras. Då skulle ei allenast det af diupa snön hwarje war här förorsakade och äfwen i detta wida Uhleå träsk til 3. å 4. alnar perpendiculairt högt upstigande myckna flod-watn hafwa bättre utlopp och på kortare tid utflyta, utan ock det dessutom här stadnade myckna watnet, som de flästa årlens tider står lika högt med måsarne och andre låglänta orter, något närmare astappas. Häraf hade orten at wänta den nytta och förmån, at mästa delen af de på flera mil sig sträckande onyttige mäsar och moraser kunde fruchtbare göras, och icke allenast til äng, utan ock på många ställen til åker upbrukas. Härigenom skulle ock denne ort i det stånd bringas, at den, äfwen som andre orter, kunde nära sig endast af åker och äng-skötsel. Inga lador brukas här på ängar, utan höet förwaras i stackar.

§. 19.

EHuru denne ort haft godt förråd på stora och widsträckt *skog*, så bestyrecker dock erfarenheten, det landet allaredan känner en märckelig saknad här på genom den framgångne hushållningen med en så dyrbar naturens gåfwa. Skogen utödes här förnämligast genom swedjande och tiårubrännande. Det förra idkas af öfwerbyggarena til något öfwerflöd; så at man på öfre kanten af

Socknen ser skogarne tämmeligen förstörde, dels af swedjande, dels ock af skogs-eldar, som ofta igenom swedjebrukares wårdslöshet sluppit lös och giordt skada på några mihlar i kring. Det senare eller tiärubrännande idkas af Inbyggarna på nedre trackten af Socknen. I desse förflutne åren, då tiäran wäl lönt mödan, hafwa skogarne blifwit så aldeles uthuggne, at inwånarena derstädes innan kort lära wara nödsakade, at ei allenast öfwer gifwa tiärubrännandet, utan ock sakna nödig skog til timmer och bränsle, derest icke tiäru-brännandet i tid inkränckes, och dertil allenast nyttjas rötter och til annat behof mindre dugelige trån, då likwäl nu för tiden den gröfsta furu-skogen utan åtskilnad katas til tiäruwed, och måste stupa för yxan. Skatorne af de nedhuggne trån lämnas i skogen, utan at de til bränsle eller annat behof skulle nyttjas och samlas. Ifrån nedre kanten af denne Sochn äro i desse näst förflutne tider åtminstone 3000. tunnor tiära årligen utskeppade. Igenom tiärubrännandet försummas åkerbruket här alt för mycket, hwilket i anfende til det förre anses af mästa delen allenast som et mellan-arbete och skötes af det odugligaste folcket på hemmanen, i synnerhet under den tiden karlarne och det bästa arbets folcket om wåren och långt på sommaren äro sysselsatte wid tiärudalen och med tiärans nedförslände til Uhleå.

I anfende til det oförfwarliga skogs ödande, som på margfalligt sätt här utöfwes, skulle tyckas, det skogarnes delning wore härstädes så mycket nödigare, som at derigenom icke allenast wissa allmänningar kunde för framtiden afskilde och besredade blifwa; utan ock de förmögna-re och folckrikare hemman betagas, at med öfwerflödigt tiärubrännerie och swedjande förfördela sina fattigare grannar, samt skogarne för dem utöda; af hwilken här allmänt inritade bedröfweliga ofsed erfarenheten lämnat otwifelacktiga wedermålen.

De här allmänt växande trä-slagen äro : Tall, Gran, Björck, Rönn, En, Ahl, Wide, Alp ; men mindre allmänna äro Hägg, Salg, Try (som allenast växer på en holme i kiando trälk) swarta och röda Winbårs-samt törne buskar, Frangula, Kalfbär, Betula nana, och Myrica.

§. 20.

Boskapen härstädes är af lika storlek som på andre orter i Finland. Inga oxar brukas här til körflor eller åkerbruket, utan allenast hästar, som äro af mindre slag, men derjemte trefna och synnerligen starcke. Färslaget är ock af lika storlek och art, som annorstädes i Österbotn; inga Tyska eller Spanska får finnes här. Utom andra allmänna boskapslag underhålles äfwen gottar uti några bylag. Afkastningen af boskaps sködseln består uti något smör, talg och hudar, hwilka waror af Landtman förtyres dels på Cajana marknaden, dels nedföres de ock til Uhleå. I nedre delen af Sochnen giöres wäl någon ost, dock ei mer, än til eget behof.

Af någon synnerlig boskap siuka wet man här intet, utan en och annan gång, då boskaps pesten öfwer hela Österbotn grasserat. Biörn tilfogar här nästan årligen gangsa stor skada på boskapen, i synnerhet i skogs bygderne; hwarföre äfwen i några bylag wallhjon måste hållas, ånkönt det ei kan ske samfält af några hemman eller något bylag; hälft de äro långt ifrån hwar andra belägne. Biörn kommer ofta om natten på åkren och understundom i fähuset om sommaren, och faller flera creatur, innan folcket kan upwakna och hinna til hielp. Hästarne måste ock ofta stupa för honom; ja några hemman blifwa ibland aldeles utblottade på hästar, så at de om hösten intet hafwa någon enda öfrig. Til at förekomma den stora skadan, som de lida af desse skade-diur, hafwa några bylag öfwerens kommit, at förskaffa sig trum-

mor

trummor; på det de med starkt trumlande först om våren, och sedan tid efter annan om sommaren, måtte igenomgå de skogs trackter, hwarest deras hästar och annan boskap pläga gå i bet, och således förjaga björnen. Ehuru detta odiur på det sättet intet kan aldeles bortjagas, så tros det dock deraf blifwa så fkrämt, at det ei den sommaren vågar sig at hålla til, samt göra någon skada på de orter, hwarest det tidt och ofta hördt trumman. Märckwärdigt är, at, skönt björnen uti den öfriga delen af Socken tillfogar skada, så skall han, efter gemene mans berättelse, dock aldrig wisa sig på Paldamo byns mulbete och utmarck. Gammalt folk föregifwa til orsak, at björn efter deras förfäders sägen i urminnes tider skolat ofta wist och uppehållit sig innom denne utmarck äfwen som annorstädes, men sedermera skal en Lappe gått omkring det til denne byn hörande mulbetet, och förmedelst sina konster och widskpeppelser förjagat den samma. Man lämnar denne berättelsen derhän; egenteliga orsaken dertil tyckes wara den, at denne byn är något tätare bebodd, än andre byar, och at landet, såsom uti 15. §. är anfördt, på twenne sidor är omgifwit med watn, så at det på det bredaste stället ei är bredare, än något öfwer en ny mil, hwart björnen icke gärna fördrifas innästla sig.

Uti Kiando byn, som ligger närmast til kufamo, underhålls ock tama Renar, hwilcka af bönderna derstädes, som hwar för sig äga mer eller mindre af dem, nytjas om wintren uti den der warande ymniga snön wid körflor; med Renar hemköra de sit hö, och den otröskade fäden ifrån swedieländerne, med dem göra de ock sina resor til Stad och stämning m. m. När dessa renar om wintern skola betas, hålles en af de äldsta renarne, som har en klocka om halsen, fasttjrad på sådant ställe i skogen, där renmåla är til fangs; då de öfriga renarne hålla sig
när

när in til den samma, utan at de på något sätt skulle förkingras. Om wären utsläppes alla Renar, då de sedan med första bar marck kalfwa i skogen, samt aldeles ifrån hwarandra förkingras. Wid Augusti månads slut, då deras stimmings tid infaller, skäcka de sig åter uti en hop. Sedan fångas de om hösten med första snön på detta sätt: Man tager fast en ren som är bäst tam, och hänger på dess hals den bekanta Ren-klockan; sedan ledes den til en til detta ändamål i skogen upfatt gård eller stängsel, (på finska *poronpelto*) dit de andre Renarne äro den samma följachtige. Innom detta stängsel blifwa de öfriga Renarne sedan utan swårighet fasttagne. Bönderne nödgas ofta använda 14. dagar och understundom längre tid til dessa sina renars upsökande och fångande; hälft de om sommaren blifwa tämmeligen skygge, under det de en och annan gång wistas i hop med wil renar. När renarne äro 3. års gamle, wänjes de at draga, anten de äro kor eller oxar. Hwar hemman, som äger tama renar, kan om hösten slagta 8. à 10. stycken; af en god ren-oxe kan fås til 8. lispund kött och 2. lispund talg.

S. 21.

Iagt och Fogelfänge är et ibland de förnämsta landman-
nens närings sätt här i orten. Skogsfogel, som Tiä-
der, Orrar, Snöripor och Hierpar fångas här mest med
snaror och flackor eller fallar, i synnerhet om hösten uti
Augusti. och Septemb. månader. Gränse-allmogen fångar
äfwen fogeln under dess leke tid om wären på leke-stäl-
len, samt under trån der det något tidigare blifwit bär.
Af större slags foglar brukar bonden at rimsalta och wä-
dertorcka en del, som han sedan bespar til sin resekost;
dessa torckade fogel bröst (som kallas på finska *Linnurkäkä*) äro mindre bekante i Finland och Swerige, och

tilredes allenast i Lappmarcken, och några Socknar i Österbotn. I allmänhet klagas här öfwer fogelns årliga aftagande, som til en del tyckes härröra deraf, at skogarne blifwit ut-ödde, och foglarna äfwen (tör hända) för den ymniga röken, som upstiger så ifrån swedieländerne, som ock ifrån skogs eldarne, nödgas taga sin undanflycht annorstäds; det är ock genom erfarenheten bekant, at fogel-ungarne, som intet äro i stånd at rädda sig, måste nog ofta sätta lifwet til uti den starka röken. *Sjöfoglar* wankas här ganska litet; *Swanor*, *Gäsf* och några slags *Änder* tilhålla om wären i några floder, bäckar och smala sund; hwarest Swanor tock änder fångas merendels med saxar, som äro upgilrade bredewid bredden af watten; de andre slags foglar fångas mest med skiutande: Dock är fänget mindre fördelachtigt.

Ikorn skiutes här gemenligen ifrån medio Octobris och öfwer hela wintern af hwär man, som äger en stålboğa och en eller twänne gode ikorn-hundar: En karl, som skiuter ikornar, brukar altid med sig en poike, som på finska kallas *Kol-kamies*, hwars fysla är, at noga gifwa äckt hwarest kolfwen eller pilen nedfaller; och den sedan bringa til skytten. Wid godt fänge och med goda hundar kan en karl skiuta til 10 à 15. och flera ikornar om dagen. Flygande ikornar äro här mer fälsynte; de äro nästan af lika storlek, som de andre. Med sina wingars tilhielp kunna de bättre, än andre ikornar kasta sig ifrån det ena trädet til det andra; dock kunna de intet flyga ända rätt fram. De äro rådande öfwer andre ikornar och fördrifwa dem ifrån sina boen, hwilka de sedan intaga och bebo; emedan de intet äro wane at bygga sig näst. Sin föda taga de mest af ahknoppar och förtära äfwen wissa slags löfblad, jemte hårdt bröd m. m. De ligga öfwer dagarne uti sina boen, och först wid kl. 7. om

qwäl-

qvällen komma de fram, och söka sin föda in til klockan 4. å 5. om morgonen, då de åter krypa in uti sina nästien.

Härmellner fångas med hundar, hwilka upwädra dem under gran och andre trä rötter, och dem sedan upgräfwä. Dock kunna härmelinerna efter en wät höst intet dölja sig under trä rötterna, utan måste hålla sig fram. Utom dess fångas de ock med fällor.

Räfsar fångas med saxar, kakor, samt med de til den ändan gjorde bräder (på finska *Käpylaudet*). *Harar* fångas här dels med fällor, dels ock med snaror. *Mårdar*, *Loar* och *Filfrassar* äro här fällsynte. *Uttar* fångas uti några åar, dock icke til någon myckenhet.

Willa renar skäcka sig alltid i stora hopar om wintren, då de på deras spår ofta med snaror af rep fångas; men i synnerhet fälles de i starckt owäder lättare med bysa; då en karl, som står under wädrer kan fälla flera af hopen, utan at de andre låta sig af skottet särdeles skrämmas, så länge de intet få wäder af krutet och skytten, eller ock så se honom. Ren-jagten fortsättes här dock wanligast och med största fördel om wären med sista föret, när snöskaran bär skid-karlen och dess hundar, men faller ren. När ren blifwit någon tid af jägaren efterlatt, nödgas den utmattad twärstada för honom, sedan dess ben af skaran blifwit särade, och senorne på bakbenen blifwit af hundarne sargade och sönderslitne. Köttet är dock mindre smakligt af en så starckt jagad ren. Under det renarne jagas, söka de til at ifrån skogarne och der diupare snö är, unkomma på släcka isar och fälten, der de intet hafwa swårt at rädda sig. *Ägar* blifwa ibland wid denne gränts, på lika sätt som renar uti diup snö, upjagade och nedfalte.

Biörnar blifwa om hösten med första snön på det noga uti deras hiden efterlokke, och der sedan emot wären, då snöskaran bär skid-karlen och dess hund, men

intet biörn, med spiut nedstötte; eller om biörn slipper undan på flychten, blir den på dess spår af hundar uppfört och efterjagad, samt anten med bössa eller båga och spiut nedfäldt; hwarwid den dock en och annan gång får tillfälle at illa skada och farga jagarena, när de intet äro förfedde med goda hundar, eller och eliest oförsiktigt gå til wäga. *Wargar* wilja wäl nog ofta innästa sig härstädes, men utrotas gemenligen på en gång med godt skid-före om wären, då snöskaran ei bär någon wärg. Skinwaror, i synnerhet grå-wärck, försäljes merendels hemligen til Ryssarne, hwilka i desse förflutne åren betalt dem nog dyrt; en del af skinwaror försäljes ock på Cajana marknaden.

§. 22.

Fiskeriet är ock et allmänt närings medel här i orten, och i synnerhet under misswäxt åren jämte fogel och miölck det mästa folckets endaste lifs uppehälle. Wissa öfwerbyggare förtära sällan något bröd med deras färska fisk, icke heller bruka de något salt deruti. Fiskeriet härstädes är icke öfwer alt lika dräcktigt. Uti någre bylag kan hwart hemman årligen försälja några lisp, torra geddor, och några tunnor salt fisk, dels muickor, dels ock sik; andre deremot äga mindre och dels ingen tilgång på fisk, utan äro nödsakade at köpa af andra til sit eget behof.

Geddfiskes fortsättes wid första islossningen om wären med nät och ryssior uti wikar, bäckar och å-mynningar, under leke-tiden; geddan tages ock med luster, då den upstiger til grunda wass-stränder at leka. Dess utan fångas den ock med krokak ute på diupet, så wäl uti insjöar, som ock i öppna träsk. *Abbor*, *Mört*, *Braxen* och *Id* fångas ock om wären med ryssior och nät på de ställen, de pläga at fra sin leke-tid. Om wären straxt efter islossningen utfäctes äfwen i någre träsk *Lak* krokak med stor nytta

nytt, då den rinfaltas och torckas; den fångas ock eljest om wintern alt ifrån kynders mässlo tiden med rysslor under isen. Straxt efter wår fisket utrustas sommarnoten emot Glös, Sik och annan små fisk. Midt på sommaren utredes äfwen nät ut på diupet för de omförmälte fiskslag, som likwäl på så ställen och allenast wissa tider lönar mödan. Höst noten, som göres långt förre än sommar noten, eller til 100. 120. å 130. samnar lång omkring, och 2. å 2½ samn diup, utredes wid September månads slut, och fortfares med notdragningen efter den så kallade *Muiku* til dels isarna lägga sig. Detta muickufänget är det fördelacktigaste, och kan med en not om höstetiden fås til 10. 12. å 14. tunnor, som dels infaltas, dels lägges den ock ränsad och osaltad under tyngd uti sådane til detta ändamål gjord tunnor, som ei hålla någor watn; hwarigenom den kan förwaras til kokfisk nästan färsk öfwer hela wintren, sedan den en gång wäl tilfrusit. Den uti Uhleå träsk befintelige muickan är långt smärre och magrare, än den som fångas uti Kiando träsket; ehuru detta sidstnämde träsk är mycket mindre. Ut i Seittenpikla forssen och derunder i strömmen, så ock uti Pyhänänjoki, öfwer och under Airtokäski uti keräläby, samt uti Suolijerwi strömmar finnes fullan pärlor; men måst af mindre slag, och til så ringa qwantitet, at pärlfiskeriet derstädes intet lönar mödan.

S. 23.

I Bland söarne är Uhleå träsk i denne sockn namnkunnigast. Ifrån kälken niska eller der Uhleå elf tager sin början är detta träsk i en rät linea til Manamanfalo stranden $1\frac{3}{4}$ mil; samma holme eller öö består af $1\frac{1}{2}$ mil i längden, och $\frac{3}{4}$ mil i bredden, och berättas innehålla inom denne rymd 27. insöar; uti någre af dem finnes Rudor, hwilka annorstädes här i landet äro osynlige. Ifrån denne holme sträcker

ker sig benämnde träsk 2 $\frac{1}{2}$ mil i bredden til Jalanga-joki eller Leinola hemman i Jalanga by. Widare går träsket 4. mil upåt til Kiehiman joensu och der belägne Sopala hemman. Utom des^t sträcker sig ock detta Uhleå träsk ifrån redan nämnde manamanfalo 3 $\frac{1}{2}$ mil åt Cajana, då Cajana åän widdtager $\frac{3}{8}$ mil när til Cajana Stad och Slott. Förutan Manamanfalo holmen, som är bebodd, ligga här ock åtskillige andre små holmar, dels med furu-och gran-dels ock med löfskog öfwerwuxne, som ei litet bidraga til dess behageliga utsicht. Uri detta träsket finnes följande fiskslag: Gädda, Abbor, Mört, Sik, Muicku, Nors, Laka, Giös, Braxen, Id, Åhl och Lax, som dock är mycket fällsynt och derjemte af mindre slag. Ehuru detta träsk efter gammalt folcks sägen skal fordom warit mycket fiskrikt, så har dock fisken så här som annorstädes nu mera aftagit. Kiandojerfwi är ock ett utaf de största träsken härstädes; det är 4 $\frac{1}{2}$ mil långt och $\frac{1}{2}$ mil bredt; der ligga ock många dels större, dels ock mindre holmar. I fordna tider har i synnerhet muicku fångat warit i detta träsk ganska fördelachtigt; då åfwen bönder ifrån Uhleå Sockn idkas sit fiske-fänge härstädes, under den tiden desse stränder än warit obebodde. Suolijerfwi är märckeligt för dess många holmar, som räknas til 25. stycken, oansedt detta träsk är allenast $\frac{1}{2}$ mil långt och bredt; här är ock en holme inwigd til begrafsning platz. Neliängäjerfwi, som är $\frac{1}{2}$ mil långt och bredt, är bekant för Siömalmen, som der i långliga tider blifwit upgräfwen. Man kunde ytterligare här anföra antalet af de här besintelige många insjöar och strömmar, samt utwisa deras widd, hwart de sträcka sig, och huru de til sin fiskrikhet m. m. äro beskaffade, samt huruledes en ked af träsk med åar och strömmar, hwilcka sammanbinda, hwarandra, tager sin början wid Ryka gränsen, eller

eller wid Landtryggen, (hwarigenom denne Sockn skils ifrån Rysland) och igenomskiär Socken, samt änteligen utfaller til Uhleå träsk bredewid förutnämnde Kiehimänjonusu: (hwilcken led så wäl Ryssarne, sedan de dragit sina båtar öfwer nyssnämnde Landtrygg, som ock denne Sockns inwånare färdas med båt, änskönt de somligstlades förbi de swåraste forssarne nödgas draga båtarna öfwer land) Men som mina omständigheter inter tillära mig at härutinnan wara widlystigare; så nödgas jag det alt nu förbigå. En och annan liten öfwer wäxt insjö finnes här, på hwilken årligen bärgas höö. At någon annan insjö här uttorckat wet man icke, förutan den en bonde i Mieslaxby för 6 å 8. år sedan astappat, hwaraf han fädt et godt och ymnigt hööslag. Sådant kunde med flere hööglänte insjöar här i orten med största nytta wäreckställas,

Uti de här besinteliga många forssar wore wäl på flesta ställen tilfalle at inrätta miöl-och såg qwarnar; men emedan hemmanen äro långt ifrån hwarannan belägne, så kunna sådana miölqwarnar intet med fördel nyttjas; hwarföre nu för tiden et eller och flera hemman tillsammans hafwa sina små sqwalt qwarnar i bäckar, som allenast mala med höst- och wårflod. Hwad åter sågqwarnar beträffar, så äro icke heller sådana til närwarande tid här anlagde, ei heller kunna de (oackadt dertil nödig skog ei skulle saknas) med någon fördel här anläggas; hälft man på bräder ei hade någon affättning, så wida inga större, än allenast trebördings båtar, som högst bära 10 å 17. skeppunds wigt, hwarom uti 14. §. är förmält, härifrån igenom Uhleå ån och der warande många häftiga forssar til Uhleå och nästa siöhamn kunna utkomma. Men skulle desse forssar wederbörligen uprånas; så kunde sådana sågqwarnar med största nytta och fördel

del här anläggas. Inga tilländningar har man här blifwit warfe, utan häre tillökes watnet alt derefter som åmynningarne af nedflytande jord och mull, eller af den ymniga wårfloden dit bragte stenar förstoppade warda; hälft wårfloden bortskiär och utförér årligen något af stränderne ei allenast af ler, utan ock annan jord. En så starck wårflod förordfakas här af den ymniga snön, som faller ofta til 2¹/₂ alns högd; om den med regn affmälter, blifwer wårfloden desto ymnigare; men enär snön af solskien förtäres, och watnet småningom af nattkölden aförckas, så kan wårfloden intet blifwa så starck.

§. 24.

INnom denne Sockens rymd finnes åttkillige höge och något långsträckte *Berg*; af hwilka jag här förnämligast märcker foljande, som af inbyggarena i orten föregifwes för de högste och märckeligaste: Et berg i Uralaby, i wara kallat, hålles före wara öfwer 100:de famnar högt; icke långt ifrån detta ligger et annat något mindre berg korpiwara. Sijkawara berg i Suolijärfwi by är ock tämmeligen högt; det föregifwes understundom gifwa dån ifrån sig, hwaraf Suolijärfwi åboerne, hälft om wintern, förespå wäderfäste och i synnerhet urwäder; men om hösten skal samma berg ryka öfwer dygn för infallande regn-wäder. Nuottiwara, som ligger emellan Auho och Suolijärfwi byar, är ganska högt, ja så, at solen uppå dess öfwersta kulla kan om sommaren synas hela natten. (a) I Puolango by förekomma ock twänne anseflichen höga berg; det ena Leipiwara och det andra Kuoretwara kallat; Räckywara berg i Näljängä by skal afwen wara ganska högt. (b)

Uppå några långt mindre bögder vid kiando trasket, en afuannemnde Nuottiwara berg, skal jemwel solen midsommars tiden öfwer hela natten wara synlig; dess utan bar

och

ock min Sockneman Com. Herr Johan Wichman år 1752. i början af Junii månad emellan Hossa och Ruchtinan-
salmi gingerlag uppå det förenämde träsket anmärckt, at solen
blifvit ofynlig kl. $\frac{3}{4}$ på 12. och åter synlig 10. minut: på
1. Det torde gifva tilfalle at tro, det Polhögden barstader
ei lärer mycket differera af de orters, som almant äro be-
kanste för det de je midnatts solen.

(b) Om Hissis Slott som af någre förmenes varit
ber i Socknen belegit, hafva de, (hvilka flera resor besedt
det foregifna stället) för vissö berättat, at der, som det
skulle varit belegit, skall allenast finnas et något högt berg
uppå en vidsträckt måsa; och som der inga lemningar til
et sådant Slott skola synas öfrige, så lärer ock berättelsen
om detta Hissis Slott kunna anses nästan för ogrundad.
Widare lius ber i saken torde framtiden vid banden gifva.

§. 25.

Här i Socknen saknas ei heller ymnige källor, ehuru de-
ras synnerliga kraft och nytta är inbyggarena til en stor del
obekant. Uppå öfwersta kullen af det i näst föregående
§. omnämde Iwara berg är en källa belägen, som aldrig
uttorkas; watnet deruti berättas ock wara ganska klart,
och derjemte mycket kalt. Likaledes skal på öfwersta
spetsen af Korpiwara berg finnas en källa, som är af li-
ka beskaffenhet med den förutnämde. Ifrån Nuottiwa-
ra skola efter inbyggarens berättelse 3:ne källor opspringa,
hvilka alla innehafwa ymnigt och klart, men i synnerhet
den tredie ganska behageligt rent och kalt watn; hwarfö-
re ock Prästerne ganska sallan gå samma källa förbi; hållt den
ei ligger mycket afssides ifrån Präst-wägen emellan Auh-
och Suolijärwi byar. Uppå Leipiwara och Kuoretwara
bergen äro ock flere sådane källor, hvilka aldrig tilsry-

fa. Omkring Sämterijärfwi i Salmis by skola åtskillige källor finnas mäst på jämna måsar belägna, märkelige för det deras breddar stå til 2:ne alnars högd öfwer måsan och watnet äfwenledes jämt med breddarne, som dock ei bestå af fast jord, utan endast af måsa. (a) I Paldamo byn och wid stranden af Uhleå träsk icke långt ifrån kyrckan ligger en källa, som är omgifwen af en röd järnocker; watnet deruri är vitrioliskt; uppå Säkajärfwi skogs marcken förekomma äfwen flera källor uti bergsrefwor och annorstäds belagne; på botnen af någre wisar sig jämwäl en rödachtig ockra, och watnet smakar mycket starkt af bläck.

(a) Om desse Kellor, som ock om de i seregående S. uprecknade berg, har vice Past. Herr Simon Appelgren gunstigt lemnat mig underrättelse.

S. 25

Hwad mineralier och bergarter beträffar, så har man härtils ei blifwit warse någre synnerlige härstädes. Kalk-sten finnes fullan uti Melalax by, dock ei til någon ymnoghet; icke heller brännes här kalk mer, än til eget behof. Slip-och qwarn sten (*lapis cotarius*) fins i Ristijärfwi by, hwarifrån den allmänt tages nästan til hela Socknens behof. Siömalm (*minera ferri subaquosa*) upgräfwes på flera ställen i kärr och insjöar, i synnerhet uti det i 23. S. omnämde Näljängä träsk, hwarifrån inbyggarena derstädes hafwa så wäl alt sit järn som ock stål. Malmen uptages ifrån siöbotn med en dylik hâf, som brukas af fiskare och är giord af tårt bundit nät. Järn-tilwäreckningen skier på detta sättet: Innan malmen får läggas i ugnen, lägges den i en hög ofwan uppå en til detta behof af grof och lång huggen torr wed giord lafwa; som sedan antändes och upbrännes tillikamed en hop af samma wed, som är lagd omkring och ofwan uppå lafwan och malmen; på det den deri-

derigenom må ränfas af den mästa widhängande ärgen, och således beredas til bättre smältning i ugnen. Förmedelst detta brännande flyter wäl malmen i stora högar, men derefter blifwer den sönderhuggen uti ett dertil gjordt tråg; då järn-ämnet flyter öfwerst, och ärgen samlar sig til botnen, hwarifrån den efter hand utskakas. Sedan strös järn-ämnet ungefär til et stöp i fänder ofwan uppå glöden uti hyttan, som står i ständig låga. Hyttan är utan uppå en samn i qwadrat kring bygd med timmer ungefär til 4. alnars högd, och med en liten lucka neder wid grunden; denne bygnad är innanföre kringmurad med gråsten, och emellan muren och wäggarne fylld med sand, som bewarar wäggarna för brand; i ansende til dess innanrymme är ugnen öfwantil något widare, midt uppå allenast 3. qwarter i diametern, och wid botnen åter widare, som består allenast af tätt i hop slagen mull; hwarifrån smältningen lättare kan uttagas igenom förberörde lucka, och järnet desto mindre får tilfälle at undan rinna. Smältningen uti hyttan påstår ei längre än $\frac{1}{2}$ dygn, hvarunder uti hyttan häfwes ömsom kol och malm under ständig blåsande med en något stor smediebälg, som med sic rör bör wara stäld der hyttan är trångast. Hela tilwäreckningen upsmältes på nytt uti äffian, på det all rost och ärg desto nogare må derifrån afskiljas. Så framt med alt detta riktigt tilgår, och hyttan eliest blifwer ofskadd, samt intet swårt regn öfwerfaller, så blir askastningen för $\frac{1}{2}$ dygn til 3. å 4. Lisfp. och af malmen kan wara åtgångit 30. å 40. Lisfp. håller altså denne siömalm järn til 10. procent. Förnämsta järn-tilwäreckningen sker uti Näljängå by; eliest tilwäreckas ock myrjärn uti Lua-Ristijärwi-och Murtomäki byar; hwarest malmen upgräfwes uti kärr och myror; så wida de derpå ei hafwa någon tilgång uti insjöar. Detta järnet berömmes allmänt af smederne, sedan det til-

räckeligen af slagg blifwit renadt; och stålet som här tillwärcas, bruka de til ägg på yxor och knifwar långt händre och fram för något swenskt, som de ei lärdt sig at utblanda och upbruka.

Mur-tegel slås här allenast i Paldamo by til eget behof, på det allmänt wanliga sättet.

OM SOTKAMO SOCKN.

§. 27.

Sotkamo Sockn gränfar åt öster til Rysland, åt väster til Paldamo, åt söder til Idensalmi, åt syd-öst til Pielisjärwi eller Carelen. Hwaraf Socknen fått sitt namn kan ei med trygghet sägas; dock synes troligt, at den fått sitt namn af et träsk, Sotkajärwi kalladt, som är belägit straxt ofwan för Sotkamo Kyrckia. Sotkajärwi har åter sit namn af et slags fisk måfar, som kallas på finska *Sotka*, och hwilcka til en myckenhet hafwa sit tilhåld i samma träsk. Socknen är ungefär 24. nya mil lång och 4. å 6. mil bred. Den innefattar uti sig nu för tiden 217. bebodde och 31. obebodde hemman, eller $39\frac{3}{4}$ bebodde och $\frac{3}{8}$ obebod. mantal.

§. 27.

Denne Sockn har, såsom i 16. §. är förmält, år 1647. blifwit et särskilt Pastorat, då ock den första kyrckan här är upbyggd, som 1691. af en ursinnig karl blifwit upbränd. Derefter har åter en annan kyrcka här blifwit upfatt, som af sig self förfallit; den som nu för tiden står, är 1737. upbyggd. Denne Kyrcka, så wäl som de föregående, består af trä-bygnad; här äro ock twänne små klockor. Så i denne, som ock i de andre Kyrckiorne, finnes ingamärcwärdigheter, emedan de tid efter annan af Ryssen blifwit plundrade

plundrade och aldeles utblåttade. Ehuru ei heller här i Socknen intil närwarande tid warit något Capell; så hafwa dock inbyggarena redan wunnit den förmån, at Hans Kongl. Maj:ts förledne höft allernådigt bewiljat deras på öfre kanten af Socknen i Kuhmoniemi och korpisalmi by sökte Capell bygnad, och dertil lika nådigt bewiljat en allmän owilckorlig collect öfwer hela Riket.

Förelamlingen härstädes förestås af Kyrckioherden och 2:ne Capellaner. *Kyrckioherdar* hafwa warit följande: 1. MANSVETUS JACOBI 2. ERICUS ANDREE CAJANUS Kyrckioherde härstädes år 1652. 3. ERICUS ERICI CAJANUS förut Sacellan härstädes. 4. ISAAC SINIUS död 1727. 5. ABRAHAM SÄDENIUS Aboëns Pastör 1728. död 1735. 6. CASPAR GROEN Pastör 1735. död 1744. 7. och nu warande Probsten LARS HENRIC BACKMAN, som år 1746. erhållit fulmækte.

Capellaner wid denne församling hafwa warit: 1. E. RIC. AND. CAJANUS Capellan 1647. sedan Pastör härstädes, 2. HENR. JOH. HOFFREN Capellan 1652. sedan Pastör i Idensalmi 1672. 3. ERIC ERICI CAJANUS sedan Pastör såsom redan förmält är. 4. ANDERS ERICI CAJANUS 5. ISAAC SINIUS sedermera Pastör. 6. ERIC ISAACI SINIUS 7. ZACHARIAS UHLBRANDT. 8. ERIC SVAHN. 9. JOSEPH AHELLUND. 10. JACOB CHYDEMIUS sedan Pastör i Kufamo och nu för tiden i G. Carleby Nu warande Capellaner äro. HENRIC MELANUS och JOSEPH. AHELLUND.

§. 29.

Hwad angående inbyggarens närings sätt i Paldamo Sockn uti 17, 18, 19, 20, 21 och 22. §. i korthet är sagt, det kan äfwen lämpas til denne Sockn; hälft inbyggarena härstädes idka samma och enahanda närings-sång, och sielfwa landets belägenhet icke heller någon urskilning härutinnan fordrar. Det synes altså onödigt, at emförmälte närings-

närvingsfång här vidare igenomgå. Här förekommer allenaft den åtskilnad, at i denne Sockn tilwärcas fallan någon tiära, som härrörer deraf, at inbyggarena, så framt de kunna utkomma til Uhtea träsk, äro nödfakade at förbi forffen Koifwukoski och det häftiga watufallet (ämmä) igenom Cajana Stad öfwer land släpa sina båtar jemte tiära och andra waror til Cajana åan. Men om någon ren båt-fart, til undwikande af lik olägenhet, kunde upträckas, och med dräglig omkostnad öpnas förbi Staden; eller om det starecka strömfallet igenom behöriga machiner kunde göras navigabelt, hwilkerei torde wara omöjeligt: så skulle denne Sockn hafwa deraf en träffelig nytta och förmån.

§ 30.

Denne Sockn innefattar uti sig många större och mindre träsk och insjöar, som til större delen äro något fiskrike, och innehafwa samma fisk, som Paldamo träskén; här förekomma ock åtskillige floder och strömmar, som sammanbinda träskén och igenomflyta Socknen, begynnandes ifrån Ryska gränsen; hwilken led så wäl Ryssarna, som allmogen härstädes färdas med båtar til Cajana: hwilket alt man här utförligen kunde beskrifwa, samt deras antal och beskaffenhet ådaga lägga, så framt tilfället wille städia det til denne gången. Någre öfwerwäxte små insjöar finnes här äfwen, af hwicka i synnerhet märckes ett uti Wiétamo by, som skal hafwa små öppningar, hwarest geddor och abborrar ofta skola wisa sig.

§ 31.

Bland de här i Socknen belägna Berg är det bekanta *Wuokatii*. som af Herr TUNELD i dess Geographiska beskrifning öfwer Sverige berättas wara $\frac{1}{2}$ mil högt, 3 mil långt, och $\frac{1}{4}$ mil bredt. Uppå öfwersta kullan af detta berg

berg finnes (efter en trowärdig bondes berättelse, som är när wid samma berg boende) först 2:ne små insjöar, som innehafwa swart och grumligt watten, så at inga fiskslag der kunna triswas; men något stycke längre i wäster skola äfwen uppå samma berg ligga 2:ne andre små insjöar, hwarest watten är aldeles hwitt och klart. Uti endera af dem skal ett slagsfisk, eller (som tros) ormar, någon gång wist sig, som så til storlek som utfende ei warit olike större nejenögon eller mindre slags ålar. För förra seigde tiden har man, efter gemene mans berättelse, ifrån detta wuokatti berg til den detil närmaft belägne gården Tickalanniemi skolat hört åtskillige starka skott; så at hela udden deraf darrat och skakats. Ifrån detta berg berättas om sommaren upgå flere rökar, som af de när boende hålles för säkert tecken til regn; understundom skal det ock ryka om wintern, hwaraf man dock ei wet något at föreslå. *Allåwara* berg, som ligger 4. mil i sydost ifrån Sotkamo kyrcka, föregifwes ock för något högt; öfwerst uppå dess kulla skola finnas 2:ne små insjöar af 20. eller 30. famnars längd och bredd, ungefärligen 2:ne stenkast ifrån hwarandra belägne: Uti dem skola geddor och abborrar en och annan gång blifwit fångade. Här ligger ock ett berg *Talpiwara* eller *Hopiawara* kalladt, som kyrckioherden Herr Mag. MATHESIUS idess disp. de *Ostrobothnia* pag. 16. anmärckt.

§. 32.

MYRJÄRN och stål tilwärcas äfwen här i Sockn; Myr-
malmen upgräfwes i kärr och insjöar lika som i Pal-
damo. *Swart Järn-sand* finnes ock på någre ställen, oan-
sedt ei til någon ymnighet, hwilken innehåller i wigt dub-
belt mer än annan hwit och röd sand. *Swafvel-kies* fin-
nes

nes på nägre berg, i synnerhet på det i näst föregående §. förmälte Talwiwara. Inga andra bergarter äro til närvarande tid här upfundne.

§. 33.

HÄrtill wil jag lägga några ord om inbyegearens *Tideräkning* i detta län. För desto flörre och klarare upplysning härutinnan wil man härhos anföra några årtal, hwarifrån de fordom börjat sin tideräkning: „ 1600. flo-
 „ ra halm-året, 1608 JOHAN OTTE SONS Jordrefning. (a) 1611
 „ första flychtings år eller Karkuwuosi. 1622 reste konung
 „ GUSTAV ADOLPH genom Saresmäki, Käkilax och Sa-
 „ resniemi byar. 1656 andra flychtings året eller karku-
 „ wuosi. 1669. swårt år. 1675 1676 1677 dyr tid i Österbotn.
 „ 1676. kneckte året. (b) 1687 1688 oår och dyrtid i Ö-
 „ sterbotn. 1695 1696 1697 oerhörde hungers år. 1712 den
 „ 13. Martii kangas-säta. (c) 1716. den 14. Febr. Cajana
 „ Slott intagit. „ (d) Nu för tiden räknar allmogen sin
 „ ålder ifrån freds slutet 1721, Påuta kesa 1730, då det wa-
 „ rit en owanligen torr och warm sommar, Yxinäinen Halla-
 „ wuosi 1731, då natt frosten allmänt här i orten förderf-
 „ wat årswäxten, Kemiläis Talwi 1742 då Kemi Compag-
 „ niet låg härstädes til gränsens förwar, Kafacka Talwi
 „ 1743. eller sidsta Ryska öfwerwälds tiden. Likaledes lä-
 „ ra desse näst förflutne wintrar blifwa deras ålders märke
 „ år.

(a) Man har föga tillförlätelig kundskap, om denne
 jordrefning, som i det öfrige Österbotn skal varit allmän,
 til någon del gådt för sig her i lanet.

(b) Då har kneckte skrifning hwarifrån skiede til
 Danska kriget.

(c) Kangas säta bemercker på Svenska valmar krig,
 och har blifvit namnde efter det som gifvis anled-
 ning

ning til detta Ryska infall, ty samma år under march-
naden i Cajana bar Provincial Tull Inspectoren Bergström
af Ryska bandlande confiscerat ett partie (som formenes)
richtigt förtullade valmar; hvilket til at bemnas, (såsom
bar om förut tillfälligt vis något er omtalat) Ryska Cos-
kerne ungefer til 100, eller 120 man igenom Carelen infallit;
och plundrat först Sotkamo kyrcka, Präste gården, Turun-
korna hemman, som afledne Majoren AFFLÉCK då hafte i
besittning, och vidare Cajana Stad, såsom uti 11. §. för-
mält er; hvarifrån de begifvit sig til Paldama och der på
Prästegården, och då varande Befallningsman Lammelanders
gård Immola på lika sätt fortfarit: så at de med sig bore-
förds en anseelig skatt af silfver och annan redbar egendom.

(d) Denne anmärkning om de gamlas tideräkning
såsom den bar er införd, har Kyrckioberden Mag. JOHAN
FROSTERUS uti en afleden mans Psalmbok funnit.

§. 34.

Förutan de många winter märckedagar, af hwilka här
i orten spås om på följande sommar; hålles följande af
de förståndigaste för säkra tecken til förestående wäderlek.
När Solen om sommar-tiden synes wara omgifwen af
en ring något lik regnbogan, spås kulit i luften; likaledes
om wintren, när månan är omringad, förespås urwäder. Af
solens utfende wid desl up- och nedergång tages ock et sä-
kert märcke til infallande wäderlek. Om torndyfwarne om
Sommaren flyga och surra efter solens nedergång, blifwer
klart wäder, jämwäl när daggen om sommaren faller straxt
efter solens nedergång, så at gräset gör handen eller föt-
terna wata. När lärckan om wären svinger högt up i luf-
ten, säges allmänt, at warman blir beständig. Nattwint-

ten eller bofincken låter illa; bebodar det kalt; sammasledes när tranorna mycket skrika. Om spinlarne efter solfåtrningen stitigt wäfwä och utspänna sina nät, följer regn; dylikt skier ock när hunden tuggar gräs, och swinen bära halm i munnen, samt när wattu puffar och lerig wäg hastigt röckas efter regn, eller när watnet efter starkt regn ei öker sig i synnerhet uti regnbäckar. Norrskén på södra delen af himmeln, tros äfwen föreboda tös och regn, När dimban slår up, och det då wid pass kl. 8. f. m. begynner at regna, går regnet snart öfwer; åker torrdönet hastigt, warar ei heller regnet länge, och twärt om. Det tages ock för säkert teckn til regn, när tiöckt moln drifwer sig up om morgonen i wäster twärt emot den upgående solen; äfwen så anses, när röken slår neder at jorden om sommaren, eller när myrona stiga up i lös trä. När om wintren efter brunnen wed, glöd til någon myckenhet blir quar i spisen, hålles det för teckn til tös eller blidare wäderlek; som jämwäl späs när någon rodnad om wintern synes på himmeln. När fradga samlas på stränderna förebodar sådant infallande storm wäder, och i synnerhet ifrån samma wäderstreck som ligger emot stranden der fradgan samlas. Så framt om wären ofta omkring solen synes wäder solar, och solen derjemte skiner lika som igenom flor, hålles det för teckn til swag årswäxt; likaledes tros ock enär göken om wären höres alt för tidigt, då snön än ligger qwar på marcken.

Ungefär år 1700. har et owanligt åskeregn fallit här i orten, hwarefter i Paldamo Sockn och Urala by något stycke ifrån Saris hemman än i dag skola kunna ses spår öfrige och sohrrar af någon alns diuplek i jorden. År 1710. har på flera ställen första dag juhl infallit et alt för starkt och häftigt bläswäder, hwars like man här sedermera ei skal erfarit. 1735. har i synnerhet på Näljängå trackten i Paldamo

Paldamo Sockn Jacobsmässa qwallen et så häftigt åskeregnet nedfallit, at det besynnerligen på åkrarna sammandrifwit mulden til 1 $\frac{1}{2}$ alns högd wid gärdes gärd, skurit efter sig 1 $\frac{1}{2}$ alns diupa sohrar, och dels nedslagit dels ock med allo bortfört samt förderfwat årswäxten. Uti Salmis by har förledne sommar en swår wäderwirsfel öfswergåt et hemman, som kullkastat husen, och sönderrifwit taken, samt bortfördt någre wid husen liggande näfwer högar, hwaraf stikar blifwit sedde wid Pakanajärwi, som ligger 1 $\frac{1}{2}$ mil ifrån detta hemman; denne wäderwirsfel har äfwen kullkastat alla förekommande trån, ja ock de tiockaste furur på 2 $\frac{1}{2}$ ny mils wäg och allenast 100. alns bredd.

§. 35.

Sidst wil man något nämna angående de här fordom öf-
 lige *widskeppelser*. Ehuru desse igenom Lärarens
 ösparda möda och myckna slit nu mera mästandels afskaf-
 sade och utrotade äro, träffas här dock ännu de, som såda-
 ne widskeppelser äro tilgifne; och först hålla sig til wissa
 dagar och efter dem inrätta sina sysslor: Såsom til exemp.
 intet börja utfäde, ei heller utsläppa boskapen, eller bör-
 ja swediefäll på någon måndag, som almänt jemte freda-
 gen kallas och hålles för *kateben* eller *kadet pärvä* på
 twenska atwunds dag; intet spinna torsdags qwallarne; ic-
 ke bulta eller mycket ramla i gärdarne och inom hus e-
 mot fredagen och i synnerhet Georgii dag, emedan det skal
 förorsaka desto häftigare tordön om sommaren: Icke så,
 än mindre bärga något höö Olofsmässa dagen, på det biörn
 ei må skada boskapen. Det anses ock för ganska skadeli-
 git at utgifwa något creatur ifrån gärdens förr än man fir-
 rat *Woden alkajisset*. Widare tros det ock föra med sig hwar-
 iehanda förderf, om förfädernas stadgar och bruk om wissa
 dagars firande skulle å sido sättas. Ibland sådana dagar är

förnämligast *kekri* eller Allhelgondagen, som efter alt ut-
 fende firas på 2:ne handa sätt, dels efter hedendomen, den
 fordna Finska Afguden *kekri* til ära, dels ock efter Påf-
 wedömet's plägsed de framfarne helgon eller så kallade *Py-
 bille miebille* til äminnelse. Efter hedendomens plägsed fi-
 ras denne sått sålunda: Aftonen för Allhelgon dagen eller
 ganska tidigt samma dags mårgon släktas et får, hälft års
 gammalt, som sedan kokas utan at söndra något ben, eller at ei
 wid hellsans förlust smaka något deraf, ja icke ens des
 salta, innan det framlägges helt på bordet. Deruppå up-
 äres det utan at lämna några qwarleswor: Och emedan un-
 der det namnet *kekri* äfwen tömtegubbar tyckes wara för-
 borgade; ty tilred's för dem qwallen förut allehanda mat
 och drycker, som äro at tilgå, af några uti så hus för bo-
 skaps-lyckan, af några uti stall för hästelyckan, af några under
 store träar och wid stora stenar på åkrar eller i skogarne, och af
 somlige på alla upnämde ställen tillika, alt efter det förfädernes
 plägsed det kräfwet. Men hwad efter Påfwedömet göres de
 helige män til äminnelse, består deruti, at husbonden
 qwallen för allhelgon dagen i mörckret på gården
 dem emottager, och införer uti badstugan, som är för dem
 så wäl annors upstädd, som i synnerhet til badning til-
 redd med kallt och varmt watn, samt qwaftar; hwarelt äf-
 wen är et bord anrättadt med allehanda mat och drycker.
 Husbonden uppaffar dem derstädes wissa tider, och omä-
 der följande dags qwallen, som gemenligen kallas *Sieinin-
 päivä*, sent i mörckret med blottadt hufwud och med öls
 och bränwins spänderande dem utur gården beledsagar.
 Hwarwid märckes at så framt efter desse helige mäns ba-
 dande qwarblifwer i watnet något ax af halmen, tages der-
 af bemärckelse til följande godt och fruchtsamt år; men
 besinnes der pärté brand eller deraf fallit kol, betyder
 det infallande misfwäxt, *Woden sikajais jäst*, hwars fran-
 de

de anles så nödigt, at alt företagande uti hushållningen
dessutom ei har framgång, förutan det, såsom redan sagt
är, inga creatur innan des frände få utgifwas, är icke
bunden til någon wifs dag, men firas allmänt på den dag,
som det efter förfadernes plägsed uti en och annan gård
kommit i bruk. Til des högridelighet slacktas et får, och
tilredes både mat och drycker til öfwerflöd. Det är besyn-
nerligen märckwärdigt, hwad färet beträffar, at innan dess
kött både til hufwud och klöfwar, m. m. är af folck för-
tärdt, skal intet creatur deraf få det ringaste imaka; hwar-
före ock under des slacktande inga hundar få wara närwa-
rande, och efter slackningen förwaras och nedgräfwes des
innanmäte m. m. på det icke heller någre röffoglar må
komma dertil. De som desse widkeppelser äro tilgifna,
pläga äfwen Thomas mässlo dagen föra elden omkring sina
gårdar, på det eldsskador mage undwikas. Dagen för
Juhl röra de intet watn, på det flugor, ooh slik ohyra
ei må trifwas i gårdarne. Juhl-ottan låta de intet synas nå-
gon eld ifrån gårdarne, på det kråkor ei må upåta års-
wärten på åkrarne om hösten; då äfwen en karl helt na-
kot skal gå med lian på åkren, och ladas lika som slå höö,
så framt tiffeln i åkren skal kunna utrotas. Juhl-dagen
gifwes föder åt hästarne utur en så kallad *hubmar* eller en
tra mortel, och för höns lägges korn innom något käril-
band, på det de måtte desto bättre wärpa; men eljest sko-
la höns då ei få se dags lius, inga swin eller andre crea-
tur utsläppas eller watnas hela dagen. Staffansmässlo da-
gen watnas hästarne öfwer älfwer, och på det de måtte
desto bättre trifwas, lägges samma dag i Kyrckiohofwen
ett ikorn skin. Fastelags Tisdagen hålles ingen eld, utan
lägger folcket sig ganska tidigt til hwila. Påsk högtiden
helgas uppå widkeppeligit sätt ända ifrån Skär-dörsdagen.
Om Skär-torsdagen går husbonden 3. gångor omkring sin
gård,

gård, hafwande i ena handen en tiäru-bytta och et stycke näfwer, i andra handen bodnyckeln och en lia, i munnen et stycke swafwel, och wid lifwet bunden samt eftersläpande en stör eller ock en eldgaffel; hwarigenom tros all ohyra, i synnerhet ormar från gården kunna afstängas. Långfredagen här man med någon skälla waten til sig ifrån fremmande brunnar, då sättes ock saltet, hwarmed boskapen Påskmorgon skal grutas, uti koskällan och förwaras uti kuhmar eller trämorteln. Om Påsk morgon lägges skällan om halften på kon, som bär den hela sommaren; all boskap grutas samma Påsk mårgeon med salt och tidigt upköres ifrån sina nattläger med et dertil ifrån skogen om Skärtorsdagen hemtadt spö. Wid barna-Christning, trolofningar samt jagt och fogelsfänge äro äfwen åtskillige widskeppeligheter öflige, som man dock här för widlyfsheten wil utelämna.

Detta är, hwad jag uti en mycket inkränckt tid angående mit Föddstoland och dess inbyggare gittat i dags liulet framte. Emedan ämnet är i sig sielf widlyftigt, så har det ei af mig fulkomligen kunnat utföras: I synnerhet har jag wid afhandlingen om Sorkamo, nödgats wara mycket kort. I medlertid behagar den benägna Läsaren bewärdiga detta arbete med et sådant omdöme, som han finner tienligt at upmuntra, och ei afkräcka andra, at uti slika ämnen framgifwa sina Snilles foster til wårt K. Fäderneslands tienst och nytta.

Å N D E.

Rättelser.

pag. 9. lin. 21. läs oupodladt. pag. 29: lin. 24. läs til 532 Dal. pag. 39. lin. 11. läs Saamia läs Sambia. pag. 39. lin. 5. läs beatitudinem. pag. 39. lin. 13. läs Pell läs Pellar. pag. 49. lin. 14. läs giärdsele läs giärdsele.